

DET TEOLOGISKE
MENIGHETSAKULTET

STAT ELLER HJEMLAND?

En analyse av ideen om et jødisk hjemland i forfatterskapet til Hannah Arendt.

Maria Pedersen

Veileder

Professor Liv Ingeborg Lied

*Spesialavhandlingen er gjennomført som ledd i utdanningen ved
Det teologiske Menighetsfakultet og er godkjent som del av denne utdanningen*

Det teologiske Menighetsfakultet, våren 2015
AVH504: Spesialavhandling med metode (30 ECTS)
Profesjonsstudiet i teologi

Forord

Situasjonen i dagens Midtøsten er kompleks og det er vanskelig å få et overblikk over de faktiske tilfellene. Det er også vanskelig å se de mange individuelle meningene som faktisk finnes, men som ikke kommer frem i media. Å skrive spesialavhandling har vært en spennende og lærerik prosess. Jeg har fått dykke ned i et felt som jeg syns er interessant og som jeg tenker det er viktig å kunne noe om.

Jeg er veldig glad for at jeg valgte å se nærmere på Hannah Arendts refleksjoner, slik de framkommer i noen av hennes mest sentrale tekster. For meg har hun blitt en unik stemme i en tid der uroen i området var på sitt verste. Hennes evne til å holde sammen jødiske og palestinske rettigheter er noe jeg tenker vi med fordel kunne lært mer av. Å studere opprettelsen av staten Israel med Hannah Arendts briller har utvidet min horisont og mitt bilde, både på selve opprettelsen og på konflikten som fulgte. Arbeidet med oppgaven har utfordret meg og fått meg til å endre mine egne meninger både en og to ganger underveis.

Først og fremst vil jeg takke min veileder, Liv Ingeborg Lied. Tusen takk for ditt engasjement og positivitet, og for at du har gitt meg tydelige og gode tilbakemeldinger gjennom hele prosessen!

En stor takk rettes også til Emina Koch, for at du tok deg tid til å lese oppgaven i sin helhet. Takk for verdifulle kommentarer, innspill og støtte!

Innholdsfortegnelse:

Innholdsfortegnelse:	5
1.0 Innledning	7
1.1 Innledning	7
1.2 Materiale	9
1.3 Problemstilling.....	10
1.4 Teori og metode	10
1.4.1 Metode	10
1.4.2 Teori.....	11
1.5 Begrepsavklaring	14
1.6 Tidligere forskning	15
2.0 Historisk bakgrunn	17
2.1 Tidlig palestinsk identitet.....	18
2.2 Sionismen og Theodor Herzl.....	19
2.3 Storbritannias Palestinamandat.....	21
2.4 FNs delingsplan.....	23
2.5 Sionismens håndtering av palestinaspørsmålet.....	25
3.0 Introduksjon av Hannah Arendt	28
4.0 Hjemland vs. Stat	32
4.1 Hannah Arendt om den jødiske stat	33
4.2 Hannah Arendt om det jødiske hjemland	36
4.3 Er mulig å skape et slikt hjemland som hun beskriver, uten å gjøre det til stat?	40
4.3.1 Drøfting.....	43
5.0 Arendts autoriteter	48
5.1 Sionismen og nasjonalismen	48
5.2 Judah L. Magnes, Brit Shalom og Ihud	51
5.3 Religiøs tradisjon/teologi.....	58
5.3.1 Land as Host Country – an immigrant ideology:.....	60
6.0 Konklusjon	68
6.1 Arendts stat og hjemland vs. Meineckes staatsnation og kulturnation	68
6.2 Et jødisk hjemland?.....	71
6.3 Autoriteter	73
7.0 Kilder og litteratur	76
7.1 Primærkilder.....	76
7.2 Sekundærlitteratur	76
7.3 Oppslagsverk	78
7.4 Elektroniske kilder	78

1.0 Innledning

1.1 Innledning

En trenger ikke være en forpliktet sionist for å skjønne at opprettelsen av staten Israel er en av de mest bemerkelsesverdige prestasjonene i jødedommens historie. I løpet av svært kort tid klarte sionistbevegelsen å fokusere sine interesser, følelser, sin lidenskap og vilje – og skape noe som veldig lenge kun hadde vært en drøm.

Situasjonen etter den 2.verdenskrig representerte en historisk sjanse for sionistene. Det var klart at britene ville trekke seg ut av Palestina og at et nytt regime skulle opprettes i landet. Men ulikt situasjonen etter 1.verdenskrig, var det ingen ny stormakt som stod klar til å ta over. Sionistene søkte til USA for å få støtte til kravet om en størst mulig del av Palestina etablert som jødisk stat. 29. november 1947 vedtok FN, med minst mulig flertall, å dele Palestina i en jødisk og en arabisk stat. Et sammenfall av en rekke betingelser gjorde dette vedtaket mulig: den sionistiske idéns gjennombrudd som følge av 2.verdenskrig, den formelle legitimiteten sionistbevegelsen opparbeidet seg i Palestina under det britiske mandatstyret, Sovjets overraskende støtte til delingsplanen og USAs aktive støtte i tiden like før avstemningen.

Lørdag 15. Mai 1948 utløp Storbritannias mandat. Dagen før erklærte David Ben Gurion staten Israel for opprettet (fremskyndet en dag pga. Sabbaten).

Selv om dette blir sett på som en stor seier for det jødiske folk, så var det ikke alle jøder som støttet opprettelsen av en jødisk stat. En av dem var den jødiske filosofen Hannah Arendt (f. 1906 d. 1975), som denne oppgaven vil fokusere på. Hun kjente sionistbevegelsen innenfra, etter å ha arbeidet mye sammen med dens hovedaktører etter 2.verdenskrig, men hun var ikke redd for å kritisere dem.

Arendt kom i 1941 til New York. Arendt ble ansatt i *Aufbau*, en tyskspråklig avis som ble etablert i 1924, og som skulle etablere en møteplass for tyske immigranter. Avisen ble

naturlig nok stadig mer orientert mot de immigrerte jødernes situasjon. Gjennom sitt arbeid i avisen ble Arendt dypt involvert i spørsmål angående jødernes rolle under krigen og opprettelsen av en egen jødisk stat i Palestina. Arendt mente at jødene burde delta i krigen med sin egen hær. Det ville representere en politisk handling mot Hitler fra en av de største folkegruppene han hadde gått til krig mot. I likhet med alle andre europeiske folkeslag måtte jødene reagere mot den terror og undertrykkelse nazistene utsatte dem for, men det var viktig for henne at den frihet og rettferdighet de søkte, på ingen måte skulle være forbeholdt en bestemt etnisk eller religiøs gruppering. Derfor var hun også kritisk til en stat forankret i et etnisk eller religiøst grunnlag. En slik stat ville fort kunne utvikle seg i en ekskluderende retning, mente hun. Videre mente hun at denne staten potensielt ville ende opp med å anvende bestemte kriterier for å bli en del av rettighetsfellesskapet – kriterier som faktisk ville frata en rekke individer grunnleggende politiske rettigheter i stedet for å garantere dem. Hun var derfor svært skeptisk til etableringen av en egen jødisk stat i Palestina, og gjennom sine artikler i *Aufbau* tok hun kraftig avstand fra det som etter hvert skulle bli den dominerende holdningen blant sionistene i USA.

I 1944 vedtok den sionistiske bevegelsen i USA at etableringen av en egen jødisk stat skulle være hovedprioritet. Arendt var kritisk og advarte sionistene mot den ensidige fokuseringen på Palestina. Hun forutså at en egen jødisk stat i dette området ville skape enorme problemer hva angikk forholdet mellom jøder og palestinere. Et nytt Israel i dette området ville bli avhengig av støtte og beskyttelse fra supermakter med egne interesser i området. Hun påpekte også at etableringen av en egen jødisk stat ville kunne gjenta organiseringen av politikken som leder inn i totalitarismen – nemlig å frata mennesker politiske rettigheter. Disse synspunktene satte henne imidlertid i en situasjon hvor hun var helt uten innflytelse innad i den sionistiske bevegelsen.

Slik jeg ser det er det mange forskjellige grunner til at Arendt dannet seg det synet på en jødisk stat som hun gjorde. Hennes egen opplevelse av å være statsløs er en av dem, og opplevelsen av å bli tvunget til å flykte fra sitt eget land er en annen. Samtidig var hun veldig opptatt av minoritetsrettigheter, og hun satte mange viktige spørsmålsteget ved den jødisk-palestinske relasjonen i Palestina. Arendt pekte på at de jødiske samfunn som allerede fantes i Palestina, hadde 1) hatt svært få problemer med den palestinske populasjonen, og 2)

alltid proklamert nødvendigheten av en felles forståelse mellom det palestinske og det jødiske folk. Hun var også opptatt av at opprettelsen av en jødisk stat i hele Palestina, ikke ville være svaret på antisemittismen, slik Herzl så for seg at det ville bli. Hun mente at den jødiske staten kun ville danne en ny form for antisemittisme:

Jews who know their own history should be aware that such a state of affairs will inevitably lead to a new wave of Jew-hatred; the antisemitism of tomorrow will assert that Jews not only profited from the presence of the foreign big powers in that region but had actually plotted it and hence are guilty of the consequences.¹

I denne oppgaven ønsker jeg å utforske Hannah Arendts syn på opprettelsen av staten Israel, og hennes differensiering mellom *hjemland* og *stat*. Jeg ønsker å gjøre et dypdykk i hennes skrifter og utforske mulige grunner til at hun kom fram til det hun gjorde. Jeg vil stille følgende spørsmål: Hvor går egentlig skillet mellom hjemland og stat, og hvordan ville det i følge Arendt overhodet være mulig å skape det hjemlandet sionistene ønsket, uten å gjøre Palestina til jødisk stat? Hvilke autoriteter bruker hun for å underbygge sine argumenter, og hvilke bruker hun som grunnlag for diskusjon?

I lys av dagens hendelser i Midtøsten syns jeg det er spennende å utføre et studium av hva som ble tenkt, skrevet og gjort rett før staten Israel ble opprettet. Hannah Arendt er en spennende karakter nettopp fordi hun som jødisk intellektuell, og som aktiv i sionistbevegelsen, mente noe annet enn mange andre før henne. Jeg syns hennes fokus på palestinernes rettigheter er interessante, samt hennes meninger om at Palestina likevel skulle være jødisk hjemland.

1.2 Materiale

I denne oppgaven kommer jeg til å bruke følgende artikler skrevet av Hannah Arendt i perioden 1940-1950: "Zionism Reconsidered" (1944), "The Jewish State: Fifty Years After, Where Have Herzl's Politics Led?" (1946) og "How to Save the Jewish Homeland" (1948). Jeg bruker også en rekke mindre artikler fra Aufbau for å belyse temaet: "The Minority Question" (summer 1940), "Can the Jewish-Arab Question Be Solved?" (desember

¹ Arendt, 1944: 345.

1943), "The Balfour Declaration and the Palestine Mandate" (mai 1944), "New Proposals for a Jewish-Arab Understanding" (august 1944), "Achieving Agreement between Peoples in the Near East – a Basis for Jewish Politics" (mars 1945). Til slutt bruker jeg en artikkel hun skrev oppfordret av presidenten ved Hebrew University, Judah Magnes, "Peace or Armistice in the Near East" (1950). Når det gjelder en del av det hun skrev om antisemittisme, statsløshet og menneskets rettigheter bruker jeg også "The Origin of Totalitarianism" (1951) noe.

1.3 Problemstilling

På et overordnet nivå vil denne oppgaven ta for seg opprettelsen av staten Israel i et jødisk perspektiv i perioden 1940-1950, ved å gjøre en analyse av ideen om et jødisk hjemland i forfatterskapet til Hannah Arendt. Oppgavens problemstilling er: På hvilken måte skiller Arendt *Hjemland fra Stat*? Hvilke aspekter eller autoriteter legger hun til grunn for sitt syn på Palestina som jødernes *hjemland*? Spiller religiøs tro og tradisjon overhode noen rolle for henne og posisjonen hun utvikler?

1.4 Teori og metode

1.4.1 Metode

Denne oppgaven er et tekststudium. Jeg gjør en teoretisk styrt, hermeneutisk og tematisk innstilt nærlesning av et knippe utvalgte tekster. Jeg har tatt for meg temaet "jødisk hjemland" i forfatterskapet til Hannah Arendt, og har systematisk ledd etter bakgrunnen for hennes fokus på Palestina som jødernes hjemland i en rekke primærkilder; både større skrifter og mindre artikler skrevet av Arendt. Videre har jeg analysert hva det er hun legger i dette begrepet, og hvorfor, samt hvor hun trekker skillet mellom hjemland og stat. Jeg har også sett på hvilke autoriteter Arendt henviser til for å underbygge sine argumenter, evt. hvilke hun argumenterer med, og jeg har vurdert hvilke likheter og ulikheter som finnes mellom Arendt og de forskjellige autoritetene. Til slutt har jeg prøvd å se om det finnes noen paralleller mellom Arendts forestillinger og jødisk religiøs tro og tradisjon. Her har jeg spesielt tatt for meg landteologiens immigrant-ideologi hentet fra Norman C. Habels "The

Land is Mine – Six Biblical Land Ideologies” og drøftet hvorvidt Arendt kunne stilt seg bak denne ideologien, og/eller hvor hun skiller seg fra denne ideologien.

1.4.2 Teori

På et teoretisk nivå handler denne oppgaven i stor grad om forholdet mellom stat og nasjon. Den handler også om folk og folkeslag, hva som gir et folk rett til å bebo et landområde, til å opprette en stat, og hva som gjør et folk til en nasjon. Nasjonsbegrepet er flertydig, og forståelsen av det er avhengig av hva vi legger i begrepet. En måte å definere nasjon på er slik som FN gjør, der nasjon er det samme som stat, og defineres som ”en formelt uavhengig politisk enhet, anerkjent gjennom folkerett og diplomati”². Denne språkbruken er utbredt i dagligtalen. Stater omtales som nasjoner, statssystemet omtales som et internasjonalt system, statsinntekt kalles nasjonalinntekt, statsborgere har sin nasjonalitet innskrevet i passet. I denne betydningen er nasjonen først og fremst et juridisk fenomen, en betegnelse på statsborgerne eller på staten som geografisk avgrenset enhet.³

En annen vanlig betydning av nasjonsbegrepet er når nasjonen utgjør en folkegruppe med felles kulturelle kjennetegn, uavhengig av statsgrenser. Et folk som danner en nasjon i denne betydningen av ordet er bundet sammen av etnisk identitet, felles historie, religion, språk eller andre samlende kulturtrekk. Østerud påpeker at slike folkegrupper kan allerede ha sin egen stat, eller de kan kreve å få det.⁴ Det er imidlertid stor variasjon i de kulturelle trekkene som definerer en nasjon i denne betydningen. I enkelte tilfeller er språket avgjørende, mens i andre tilfeller kan religion eller hudfarge være det som avgjør. En tredje måte å definere nasjon på bygger på et subjektivt kriterium: ”en folkegruppe som anser seg selv som en nasjon, eller oppfattes slik av andre, er en nasjon”⁵. Utgangspunktet for denne oppfatningen er verken etniske, språklige eller religiøse. Slike kulturgrupper er heller ikke geografisk samlet og enerådende innenfor statlige grenser.⁶

² Østerud, 1994: 17.

³ Østerud, 1994: 17.

⁴ Østerud, 1994: 17.

⁵ Østerud, 1994: 18.

⁶ Østerud, 1994: 18.

En av de mest berømte inndelinger av nasjonsbegrepet er hentet fra den tyske historikeren Friedrich Meinecke. Han skilte mellom *Staatsnation* og *Kulturnation*⁷. Utgangspunktet er at nasjonen enten hviler på fellesskap og oppslutning omkring politiske spilleregler og institusjoner, eller på mer objektive kulturelle likhetstrekk. *Staatsnation* er en aktiv og selvstyrende enhet, som kjennetegnes av medborgerskap og bevisst tilhørighet. *Kulturnation* er et mer passivt kulturelt fellesskap som ikke trenger å sammenfalle med statlige rammer eller politiske uavhengighetskrav. Hvis vi ser på den før-politiske *kulturnation* ser vi at disse favnet adskillig bredere enn enkelte stater, som for eksempel antikkens Hellas.⁸ En *staatsnation* er ikke bare en nødvendig ramme om den politiske nasjon. Den politiske nasjonen gjør også staten til en legitim stat, med oppslutning om institusjoner, styresett og beslutningsregler. Her går stat foran nasjon. For en *kulturnation* kan en felles stat være ønskelig, men politisk enhet inngår ikke i dette nasjonsbegrepet. Enheten ligger i kulturarv og språk, med nær tilknytning til nedarvet landskap, religion, myter, folkløse, skikker og historiske tradisjoner. Her går nasjon foran stat.⁹

Østerud påpeker at nasjonen er et sosialt fellesskap som går langt utover kretsen av personlige bekjensker. Nasjonen kalles gjerne et *forstilt fellesskap*. Det er et sammensurium av kommunikasjonsmønstre, skolesystem, massemedia, felles rettsvesen, felles institusjoner, felles tradisjoner, symboler og myter. Dette avgjør utstrekningen av det forstilte fellesskapet. I praksis er det staten som er rammeverket for dette fellesskapet, men det er ikke nødvendigvis statsgrenser som utgjør rammen – noen folkegrupper føler seg som fremmede i den staten de kontrolleres av, og vil derfor endre grensene og danne sin egen stat.¹⁰ Et nasjonalt fellesskap er derfor en form for solidaritet. Ikke i den forstand at det skal være uten interesse- og meningsforskjeller, men i den forstand at det kjennetegnes av enighet om grunnleggende institusjoner og spilleregler for konfliktløsning. Et nasjonalt fellesskap kan også samle seg om hvor statens grenser bør gå.¹¹

⁷ Jeg har i det følgende valgt å beholde de tyske begrepene, og ikke oversette dem, slik at den norske oversettelsen ikke skal overskygge begrepene opprinnelige betydning.

⁸ Østerud, 1994: 20.

⁹ Østerud, 1994: 20.

¹⁰ Østerud, 1994: 22.

¹¹ Østerud, 1994: 22.

Østerud fremhever behovet for et fruktbart nasjonsbegrep, og skriver at denne typen nasjonsbegrepet har en subjektiv kjerne, men at det subjektive innslaget – solidaritet, fellesskap og oppslutning – ikke er tilfeldig. Han påpeker at dette er betinget av samhandling, kommunikasjon og et minimum av gjensidig forståelse. Slik kan samarbeid om beslutningsregler, kompromisser og fellesløsninger oppstå. Dette forutsetter en viss gjensidig tillit, og det er denne grunnleggende solidariteten som er nasjonsbegrepets kjerne.¹² Solidaritet rundt statsapparat, borgerrettigheter og offentlige institusjoner oppstår ikke uten videre. Den må skapes med et visst grunnlag i befolkningen. Østerud påpeker at skarpe klasseskiller, forskjellige standpunkt og høye etniske eller kulturelle barrierer i mange situasjoner har gjort felles nasjonsdannelse umulig.¹³

I praksis vil ofte felles språk, felles religion eller andre felles kulturtrekk være viktige betingelser for nasjonal solidaritet. Dette fører til en sterkere eller svakere årsaksforbindelse mellom kulturell likhet og nasjonal solidaritet, selv om ingen bestemte ”objektive” kulturtrekk inngår i nasjonsbegrepet som sådan. Østerud sier at en rent statlig avgrensing av nasjonalitet er misvisende. Nasjonen er noe mer enn juridiske og formelle statsborgerskap. Den er en form for politisk solidaritet. Enighet om rettigheter krever et minimum av verdifellesskap og gjensidig tillit. Nasjonen som rent juridisk-statlig fenomen vil ikke fange opp betydningen av solidaritet og politisk fellesskap.¹⁴

Nasjonal identitet er et annet aspekt som er viktig. Nasjonal identitet er ikke et historisk gitt faktum, men et spørsmål om tolkning og situasjonsbetinget selvforståelse. Det er ikke en objektiv egenskap, men den er heller ikke subjektivt vilkårlig. Den nasjonale identiteten forutsetter en tolkning av egenart, et valg av røtter, en holdning til alternative tradisjoner og kulturformer. Nasjonal identitet er et spørsmål om verdighet og selvrespekt for et politisk fellesskap. Krisesituasjoner som krig, fremmed invasjon, økonomisk sammenbrudd og kulturelle trusler stimulerer gjerne et nasjonalt selvforsvar hvor også bevisstheten om tilhørighet øker. Gjennom felles trusler utenfra blir betydningen av et nasjonalt *vi* gjerne større.¹⁵

¹² Østerud, 1994: 22.

¹³ Østerud, 1994: 22.

¹⁴ Østerud, 1994: 22.

¹⁵ Østerud, 1994: 26.

I denne oppgaven vil jeg bruke dette teoretiske begrepsapparatet fra statsvitenskapen for forsøksvis å nærme meg en forståelse Hannah Arendts begrepsapparat om *hjemland* og *stat*. Hypotesen er så enkel som at *kulturnation* muligens kan samsvare med hjemland, og *staatsnation* med stat. Når Arendt definerer staten handler det om en homogen befolkning som er rotfestet til et territorium. Hjemland handler om det jødiske folkets rett til å bo i Palestina, noe som i utgangspunktet kan synes som å samsvare med den kulturnationens nære tilknytning til nedarvet landskap, religion, myter og historisk tradisjon. Samtidig tror jeg at hun legger noe mer i sine begreper enn hva dette klassiske statsvitenskapelige begrepsapparatet gjør.

Jeg vil i det følgende gjøre rede for Arendts begreper og innholdet i dem med disse begrepene i bakhodet, og vil mot slutten av oppgaven oppsummere hva jeg har kommet fram til vedrørende Hannah Arendts syn på hjemland og stat. Jeg vil da komme tilbake til hvorvidt hennes syn passer inn i den klassiske forståelsen av nasjon og stat.

1.5 Begrepsavklaring

Det er nødvendig å presisere noen sentrale begreper i oppgaven. Begrepet *sionisme* eller *sionistisk* kan være misvisende fordi det antyder at dette var en homogen bevegelse med et felles mål, noe det ikke var. Det fantes mange forskjellige greiner, både politisk og geografisk. Når jeg likevel bruker begrepet mener jeg den politiske sionismen som Theodor Herzl, og senere Verdens Sionistorganisasjon, stod for – der opprettelsen av en jødisk stat var hovedmålet. Det vil bli spesifisert i teksten hvis begrepet har en annen betydning enn denne.

Med *Palestina* menes det geografiske området som var under britisk mandatstyre. Med *palestinerne* menes den arabisktalende befolkningen i Palestina. I mye av litteraturen omtales den arabisktalende befolkningen oftest som arabere, men jeg mener at "palestinerne" passer bedre med dagens språkbruk. Dette gjør det også lettere å skille mellom arabisktalende mennesker i og utenfor Palestina.

I oppgaven brukes begrepene *jødene* og *jødisk* relativt vidt. Begrepet favner alle som faller inn under Israels lov om tilbakevending, som gir alle fødte jøder (jødisk mor eller bestemor), de av jødisk ætt (jødisk far eller bestefar), samt konverterte jøder rett til statsborgerskap i landet. Begrepet favner også jødene (religiøse eller sekulære) som bodde i Palestina fra før og som regner jødisk tradisjon som del av sin oppfattede identitet.

Det som i litteraturen omtales som *"the arab question"* eller *"the arab problem"*, som viser til hvorvidt sionistbevegelsen anerkjente at det allerede fantes en palestinsk befolkning i Palestina, oversettes i oppgaven med *"det palestinske spørsmål"* eller *"det palestinske problem"*. Jeg har valgt å oversette det slik for at det skal samsvare med bruken av "palestinerne".

1.6 Tidligere forskning

Det er allerede forsket en del på Hannah Arendt som filosof, og spesielt på hennes studie av *Eichmann i Jerusalem*. Selv om rettsaken mot Eichmann i stor grad også angikk henne som jøde, er det viet mindre forskning til Hannah Arendts øvrige jødiske skrifter. Den mest omfattende studien av hennes jødiske skrifter er forfattet av Richard J. Bernstein: *"Hannah Arendt and the Jewish Question"* (1996). Her går han relativt systematisk gjennom hennes jødiske skrifter og argumenterer med og mot de jødiske problemstillingene hun selv tar opp. Utenom Bernstein har Dagmar Barnouw skrevet en bok om Arendts tysk-jødiske opplevelser, som heter *"Visible Spaces: Hannah Arendt and the German-Jewish Experience"* (1990). Martinus Nijhoff har også skrevet en bok som heter *"Faith and Thought of Hannah Arendt"* (1987), og Leon Botstein har skrevet to mindre artikler *"The Jew as Pariah: Hannah Arendt's Political Philosophy"* (1983) og *"Liberating the Pariah: Politics, the Jews and Hannah Arendt"* (1983).

For framstillingen av personen Hannah Arendt, og hvorfor hun er interessant, har jeg brukt Einar Øverengets biografiske bok *"Hannah Arendt"* (2003), som er den første helhetlige framstillingen av henne på norsk. Boken er en introduksjon av personen, filosofen og til en

viss grad også jøden, Hannah Arendt. Øverenget går systematisk gjennom hennes liv og tar for seg hvilke hendelser som har preget henne.

Selv om Arendt kanskje skrev aller mest om jødiske spørsmål, og var svært opptatt av hvorvidt sionistene skulle få gjennomslag for sitt ønske om en suveren jødisk stat i Palestina, finnes det ingen helhetlige studier av ideen om et jødisk hjemland hos Hannah Arendt.

2.0 Historisk bakgrunn

I dette kapittelet skal jeg se på den historiske bakgrunnen til det geografiske området Palestina. Det er viktig for forståelsen av oppgaven og for å forstå Hannah Arendts historiske bakteppe og samtid, samt en del av temaene hun tar opp.

Åpningsordene i statens Israels Uavhengighetserklæring lyder som følger:

Eretz-Israel was the birthplace of the Jewish people. Here their spiritual, religious and political identity was shaped. Here they first attained to statehood, created cultural values of national and universal significance and gave to the world the eternal Book of Books.¹⁶

Ordene innebærer at staten Israels fødsel i 1948 kan forstås som en gjenfødelse. Den historiske forbindelse mellom det jødiske folk og Israels land går, i følge tradisjonell jødisk forståelse, nesten 4000 år tilbake i tiden – til patriarkene Abraham, Isak og Jakob. Skulle jødene få realisere seg selv og sin egenart, måtte staten bli jødisk og sionistisk.

Palestina ble en del av det ottomanske riket i 1516. I begynnelsen av den ottomanske perioden var det anslagsvis tretti jødiske samfunn i Palestina, stort sett sentrert i og rundt byen Safed. I 1880 var det totale befolkningstallet i Palestina ca. 480 000. Av disse var det 456 000 palestinere og 24 000 jøder – som igjen utgjør ca. 5% av den totale befolkningen. Den første *aliyah*¹⁷ fant sted i 1882. De aller fleste av de nye immigrantene etablerte nye jødiske bosetninger. Antallet jøder økte gradvis som en konsekvens av flere jødiske immigrasjonsbølger de påfølgende årene, spesielt under 1.verdenskrig. I 1914 var antallet økt til 60 000 jøder – ca. 9% av den totale befolkningen.¹⁸

Det hevdes ofte at det alltid har vært jøder bosatt i Palestina. I alle tilfeller går deres historie langt tilbake i dette området. Romerne drev riktig nok bort de aller fleste av dem og jødene ble spredt langs den nordlige og sørlige Middelhavskysten. Likevel fantes det jødiske kolonier igjen, spesielt i Tiberias, Hebron, Safed og Jerusalem. Fram til 1881 var det hovedsakelig

¹⁶ "The declaration of the establishment of the state of Israel" (14.05.48) hentet fra <http://www.mfa.gov.il/mfa/foreignpolicy/peace/guide/pages/declaration%20of%20establishment%20of%20state%20of%20israel.aspx> (sett 11.06.15).

¹⁷ **Aliyah:** (hebraisk; עלייה, *aliyah* "oppstigning") refererer til jødisk innvandring til Israels land (og siden staten ble opprettet i 1948, til staten Israel).

¹⁸ Chapman, 2002: 27.

religiøse jøder som bodde i landet, og de var stort sett uten politiske ambisjoner eller interesser.¹⁹

2.1 Tidlig palestinsk identitet

Palestina var under ottomansk styre fra det 16. til det 20. århundre, med et kort avbrekk i 1831 da Muhammad Ali Pasha av Egypt sendte sin sønn Ibrahim Pasha på en ekspansiv ekspedisjon. Moderniseringen av Palestina startet med at Ibrahim innførte reformer som gikk på infrastruktur og landbruk, samt beskatningsmetoder. Den lokale befolkningen hadde flere innvendinger mot disse forandringene, og protesterte sterkest mot påleggelsen av verneplikt. Dette førte til det palestinske opprøret i 1834, som stort sett fant sted i Nablus og i Jerusalem. Disse reformene skapte enhet blant befolkningen i Palestina; beduinene, sjeikene og bøndene fikk en felles fiende som førte dem sammen. Det var disse som senere skulle konstituere det palestinske folk.²⁰

Det ottomanske riket vant tilbake makten over Palestina og Syria i 1840, men britiske og franske interesser i landet spilte fremdeles en stor og viktig rolle i den lokale økonomien. En viktig side av politikken var oppfordringen til investering og utvikling, dette førte til at styresmaktene gjorde det mulig for utlendinger å kjøpe land i riket. Dette var et viktig vendepunkt for sionistene som ønsket muligheten til å kjøpe landområder i Palestina.²¹

På 1860-tallet ønsket ottomanerne å reorganisere administreringen av landet. De ønsket å skape en sentralisert stat etter samme modell som de europeiske statene. Som et resultat av interaksjonen med Europa dukket det opp flere nasjonalistiske bevegelser innad i riket. I tillegg var det flere forsøk på å sekularisere riket, og på å skille rikets religiøse og sekulære funksjoner. Dette førte til palestinsk uro og protest – deres lojalitet til det ottomanske styret hang stort sett sammen med den islamske religiøse autoriteten.²²

¹⁹ Arnroth, 1992: 14.

²⁰ Ben-Shmuel, 2012: 4.

²¹ Ben-Shmuel, 2012: 4.

²² Ben-Shmuel, 2012: 5.

Innad i denne dynamikken ser vi oppblomstringen av palestinsk identitet og nasjonalisme. Folket i Palestina hadde en sterk religiøs tilknytning til landet, samt en sterk patriotisme knyttet til sine byer eller landsbyer.²³

2.2 Sionismen og Theodor Herzl

Begrepet sionisme spiller på Sions Berg. Så langt tilbake som til utlendigheten i Babylon i det 6. århundre f.Kr. har Sion var symbolet for jødernes lengsel etter å vende tilbake til sitt hjemland.²⁴

Den moderne betydning av begrepet "sionisme" ble først brukt i 1890 i et hebraisk tidsskrift. Palestina, slik det ble presentert i verdenspressens etter opphøret av tyrkisk styre, var uutviklet, nærmest forhistorisk, forsømt og nesten folketomt. Reisende i området på 1800-tallet beskriver landskapet som øde. I følge samtidige beskrivelser led de fåtallige innbyggerne under fattigdom og sykdommer, og var stadig plaget av røvere.

Sionistenes bosetninger under ottomansk styre stimulerte den økonomiske utviklingen. De kom i større antall til Palestina etter at den jødiske innvandring startet for alvor omkring 1880²⁵. Den første større aliyah av europeiske flyktninger kom i 1882. I begynnelsen av mandat-perioden var den palestinske befolkningen på nærmere 700 000 innbyggere. Den tiltagende jødiske immigrasjon og økonomiske aktivitet førte med seg en hurtig stigning i innvandringen av arabere fra de omkringliggende land. Samtidig skjedde en merkbar forbedring i palestinernes inntekt og helsetilstand. Dette skyldtes delvis den nye jødiske investering og virksomhet, delvis mandat-administrasjonens innsats ved hjelp av stigende skatteinntekter.²⁶

Det moderne Israel starter på mange måter med den moderne sionisme. Den jødiske juristen dr. Theodor Herzl skrev i 1896 en bok som han kalte *Jødestaten*, og sammenkalte den første sionistkongressen i Basel året etter. Her ble følgende mål satt for bevegelsen:

²³ Ben-Shmuel, 2012: 5.

²⁴ Holm, 1997: 24.

²⁵ **Petach Tikvah**, den første jordbruksbosetning på den "ørkenaktige" Saronsletten.

²⁶ Holm, 1997: 24-25.

”Sionismen søker å skape et hjem for det jødiske folk i Palestina, sikret av folkeretten”.²⁷

Theodor Herzl var en assimilert jøde. Han ble født i Budapest i 1869, men flyttet til Wien. Han fikk jobb som Paris-korrespondent for Wieneravisen *Neue Freie Press*, og var bosatt i Paris fra 1891 til 1895. I januar 1885 fulgte han rettsaken mot den fransk-jødiske offiseren Alfred Dreyfus. Dreyfus var anklaget for landsforræderi, og ble deportert på livstid. Det ble senere klart at Dreyfus virkelig var uskyldig, men det hele ble dysset ned. Saken opprørte hele verden, og Dreyfus ble ikke renvasket før i 1906. Oppslagsverkene angir Dreyfussaken fremdeles som en av antisemittismens største ugjerninger. Det var også denne ugjeringen som endret Herzls syn. Under rettsaken ble Herzl stadig mer overbevist om Dreyfus uskyld, og han så maktpillet bak rettsaken. Det skal ha gjort kraftig inntrykk på Herzl å høre parisernes utrop under prosessen: ”Drep jøden!”. Herzl innså at det ikke var et spørsmål om hvorvidt Dreyfus var uskyldig eller ikke – folkemassen krevde hans blod fordi han var jøde.²⁸ Marcus Ehrenpreis skriver følgende:

Den offentlige degraderingen av Alfred Dreyfus og antisemittismens oppblomstring i Frankrike blir et avgjørende vendepunkt i Herzls liv. Den dagen finner han seg selv og vender resolutt hjem til jødedommen. Verdensborgeren Herzl var død, og jøden Herzl ble født.²⁹

Herzl stod for det som siden kom til å bli kalt politisk sionisme. Han ville grunnlegge en jødisk nasjon i Palestina med politisk støtte av en stormakt. Å infiltrere Palestina i smug, som ble foreslått, forkastet han helt.³⁰

Britiske statsmenn, med utenriksminister Balfour i spissen, var positive til sionismens mål ut fra bibelske og moralske motiver – også pogromene i Øst-Europa berettiget jødernes krav for britene. Pogromene var jødeforfølgelser med brann, plyndring, vold og mord. Startet i Russland, men skjedde også i andre øststater på 1800-tallet.³¹ I Balfour-deklarasjonen ble det erklært følgende: ”Hans majestets regjering ser med velvilje på opprettelsen i Palestina

²⁷ Holm, 1997: 9.

²⁸ Arnroth, 1992: 15-16.

²⁹ Arnroth, 1992: 16.

³⁰ Arnroth, 1992: 21.

³¹ Pogrom. (2009, 14. februar). I Store norske leksikon. Hentet 11. juni 2015 fra <https://snl.no/pogrom>.

av et nasjonalt hjem for det jødiske folk, og vil gjøre sitt beste for at dette mål skal bli nådd”.³²

Balfour-deklarasjonen har som utgangspunkt at jødene er et eget folk og at dette folket har rett til et nasjonalt hjem i fedrenes land. Intensjonen, som senere ble bekreftet av fremtredende britiske statsmenn som Lloyd George og Winston Churchill, var at det skulle settes i gang en prosess som ved immigrasjon skulle lede frem til en jødisk stat.³³

2.3 *Storbritannias Palestinamandat*

Det ottomanske riket falt under 1.verdenskrig og ble drevet ut av Palestina i 1918 av styrker bestående av briter, franskmenn og arabere. En fredskonferanse ble avholdt i Versailles i 1919 for å bestemme regionens fremtid.³⁴

På San Remo-konferansen året etter, som var et ledd i fredsoppgjøret etter 1.verdenskrig, fikk Storbritannia mandat over Palestina – dette ble senere enstemmig godkjent av Folkeforbundet i 1922. Formålet med alle mandater som ble opprettet etter 1.verdenskrig var å føre områdene gradvis frem til selvstendighet. Deler av Det Ottomanske Imperium og flere tyske kolonier ble overført til mandat-maktenes administrasjon under overoppsyn av Folkeforbundet. Mandatet for Palestina og Irak ble gitt til Storbritannia, og mandatet over Syria til Frankrike.³⁵

Vilkåret for Storbritannias mandat over Palestina var som følger:

The Mandatory shall be responsible for placing the country under such political, administrative and economic conditions as will secure the establishment of the Jewish national home, as laid down in the preamble, and the development of self-governing institutions and also for safe-guarding the civil and religious rights of all the inhabitants of Palestine, irrespective of race and religion.³⁶

³² Holm, 1997: 9.

³³ Holm, 1997: 9.

³⁴ Chapman, 2002: 27.

³⁵ Holm, 1997: 10-11.

³⁶ Chapman, 2002: 28.

Opprettelsen av det britiske palestinamandatet ga sionistbevegelsen mye mer enn en liten mulighet. I tillegg til utfordringen med å være i et aktivt samarbeid med Storbritannia, fikk de muligheten til å oppfylle drømmen om et nasjonalt jødisk hjemland – slik vilkåret for mandatet eksplisitt sier.³⁷

Det ble raskt tydelig at de forskjellige sionistlederne var uenige om Storbritannias rolle i gjenopprettelsen av det jødiske hjemland. Noen få, som for eksempel Max Nordau som sammen med Herzl opprettet Verdens Sionistorganisasjon, insisterte på at britene var forpliktet til å åpne alle dører i Palestina for massiv jødisk immigrasjon. Konsekvensen av dette, slik han så det, var at det ville føre til jødisk majoritet i landet – som igjen ville føre til opprettelsen av den jødiske stat. Chaim Weizmann, som senere skulle bli Israels første president, mente at dette synet var ren fantasi. Jødene var fremdeles et fattig og spredt folkeslag, og med deres foreløpige magre ressurser både i Øst-Europa og Yishuven³⁸ hadde de ingen politisk tyngde og dermed liten mulighet til å stille konkrete krav. Det de trengte, ifølge Weizmann, var mer betydelig demografisk og økonomisk base i Palestina.³⁹

Weizmann vektla behovet for ekspertkunnskap, moderne metoder, og penger, for at opprettelsen av en jødisk stat overhodet skulle være mulig. Inntekten til det Nasjonale Jødiske Fond var begrenset til oppkjøp av land i Palestina. De trengte mye større summer for å kunne kle, huse og ansette de tusenvis av øst-europeiske jøder, som allerede da strømmet til landet.⁴⁰

I løpet av 20- og 30-årene var det flere voldelige sammenstøt mellom arabiske samfunn og de nyeste jødiske bosetterne. I 1936 gikk palestinerne til opprør mot Storbritannia i protest mot den jødiske immigrasjonen. Peel-kommisjonen konkluderte i 1937 at mandatet ikke lenger fungerte, og forslo at området skulle deles i to – til en jødisk stat og en palestinsk stat. To år senere ble det fremmet et nytt forslag fra Storbritannia. Denne gangen forslo de én stat, for både palestinerne og jødene, og med et tak på jødisk immigrasjon på 75 000 i løpet

³⁷ Sachar, 1996: 138.

³⁸ **Yishuv:** (hebraisk: יִשׁוּב, yishuv “bosetning”) refererer til alle jødiske bosetninger i Palestina, før staten Israel ble opprettet.

³⁹ Sachar, 1996: 139.

⁴⁰ Sachar, 1996: 140.

av de kommende fem årene. Jødene så dette som et brudd på Balfour-deklarasjonen og mandatet.

Under 2.verdenskrig immigrerte flere jøder ulovlig til Palestina, noe som resulterte i større polarisering mellom jødene og palestinerne. Mens Holocaust herjet i Europa tok ikke Storbritannia og USA i mot jødiske immigranter, noe som gjorde Palestina til en viktig mulighet. Som et resultat av dette økte den totale jødiske befolkningen i Palestina til 31% i 1947.⁴¹

2.4 FNs delingsplan

I begynnelsen av 1947 overlot britene spørsmålet om videre styring av Palestina til FN. UNSCOP (the United Nations Special Committee on Palestine) ble oppnevnt for å studere problemet. Den bestod av representanter fra 11 medlemsland fra forskjellige regioner; ingen av dem direkte involvert i konflikten, og ingen med fast sete i Sikkerhetsrådet. Medlemmene var Australia, Canada, Tsjekkoslovakia, Guatemala, Jugoslavia, India, Nederland, Peru, Sverige og Uruguay.

UNSCOP utførte den grundigste undersøkelse noen gang gjort av FN i en politisk konflikt. Komitéen kom til den enstemmige konklusjon at mandatet skulle avsluttes og selvstendighet for begge folk skulle sikres. Majoriteten ønsket en separat jødisk og en separat palestinsk stat, med Jerusalems-området som en internasjonal enklave. De to enheter skulle samarbeide i en økonomisk union med et felles styre; noe som i praksis ville bety at den jødiske stat måtte subsidiere den palestinske staten. I FNs generalforsamling ble flertallsforslaget om deling vedtatt (33 stemmer for, 13 mot, mens 10 avstod).⁴² På dette tidspunktet eide jødene 6% av landet. UNSCOP kom med følgende forslag:

- Opprettelse av én jødisk stat, som skulle inkludere 55% av landet, der befolkningen var 509 780 arabere og 499 020 jøder.

⁴¹ Chapman, 2002: 28.

⁴² Holm, 1997: 18.

- Opprettelsen av én arabisk stat, som skulle inkludere de resterende 45%, med 749 101 arabere og 9520 jøder.
- Jerusalem og områdene rundt skulle være en ren "internasjonal sone".⁴³

Jødene i Palestina aksepterte planen, mens palestinerne avsto den – delvis fordi de mente den hadde blitt til uten konsultasjon, og delvis fordi de mente delingen var urettferdig og ga jødene alle fordelene. Dette utviklet seg til noe som kunne ligne en borgerkrig, der begge sider økte sine militære aktiviteter.⁴⁴ Storbritannia ville heller ikke godta planen fordi den arabiske siden nektet å samarbeide om gjennomføringen. Mandatmakten erklærte at mandatet ville opphøre 15. mai 1948.

Også for sionistene hadde planen alvorlige mangler. Den foreslåtte jødestaten ville bestå av tre separate områder og grenser som ikke kunne forsvares i krig. Jerusalem, selve hjertet i jødisk historie og tro, var utelukket. Imidlertid var mandatet brutt sammen og det var ikke mer å hente fra britisk side. Behovet for en åpen dør for jødisk immigrasjon, var overveldende og kunne bare bli møtt av en uavhengig jødisk stat, uansett hvor liten. Sionistbevegelsen aksepterte FN-vedtaket, som det best mulige kompromiss.⁴⁵

Da det britiske mandatet tok slutt 14. mai 1948, heiste Dr. Chaim Weizmann Davidsflagget og proklamerte den nye staten Israel. Palestinerne på sin side hadde ingen planer om å opprette den palestinske staten som FN hadde lagt opp til, og var fast bestemt på å ødelegge den nye jødiske staten. Innen få timer etter den nye staten var opprettet gikk arabiske styrker fra Jordan, Syria, Egypt, Libanon og Irak til angrep. I løpet av angrepene som varte de neste syv månedene, beseiret den jødiske hæren de arabiske styrkene og okkuperte store områder i nord (Galilea) og sør (Negev), som i følge delingsplanen skulle være deler av den arabiske staten. Om lag 800 000 palestinere enten forlot hjemmene sine, eller ble drevet ut av dem. Av totalt 550 landsbyer som ble okkupert av jødene, ble kun 121 beholdt – resten ble ødelagt. Jerusalem ble delt, med gamlebyen og de hellige steder under palestinerne, og vest-Jerusalem under jødene.

⁴³ Chapman, 2002: 29-30.

⁴⁴ Chapman, 2002: 30.

⁴⁵ Holm, 1997: 19.

Da det endelig ble inngått våpenhvile i januar 1949, hadde Israel okkupert 77% av landet. Dette er en tredjedel mer enn delingsplanen fra FN opprinnelig sa. Øst-Jerusalem og vestbredden ble annektert av Jordan.⁴⁶

2.5 Sionismens håndtering av palestinaspørsmålet

I løpet av en tre-års-periode fra 1948 immigrerte 687 000 jøder til den nye staten – de fleste fra muslimske land, som Irak, Jemen og Libya. I perioden 1952-1964 kom det nye 240 000 fra Nord-Afrika, Øst-Europa og Russland. Alle falt inn under Israels lov om tilbakevending, som gir alle fødte jøder (jødisk mor eller bestemor), de av jødisk ætt (jødisk far eller bestefar), samt konverterte jøder rett til statsborgerskap i landet. For å huse immigrantene ble det opprettet 345 nye bosetninger, flere nye landsbyer ble opprettet, flere boligkomplekser ble bygget og over 100 midlertidige leire var tilgjengelige frem til permanent bolig var mulig.⁴⁷

De tidligste politiske sionistene var sikre på at jødiske bedrifter og finansielle investeringer i Palestina ville bli mottatt med den største entusiasme av palestinerne. Denne optimismen delte også Theodor Herzl i *Altneuland* (1902). Før dette skriftet hadde ikke Herzl nevnt den palestinske befolkningen i det hele tatt. Tradisjonelt hadde det vært få voldelige sammenstøt mellom jødene og den øvrige befolkningen i Palestina. Jødene og palestinerne samarbeidet på flere områder, og var ofte gjester i hverandres hjem. Og jødene hadde tilsynelatende ingen problemer med å låne klær, mat og dialekt fra sine arabiske brødre. De forventet ingen fremtidige vanskeligheter i relasjonen seg imellom.⁴⁸

På en side kan man kanskje anklage sionistene for å ikke ta den palestinske nasjonalismen på alvor. Men på en annen side var det bare så vidt fenomenet eksisterte før 1908. Den ottomanske sultanen hadde nulltoleranse for palestinsk nasjonalisme, men da en gruppe unge tyrkere fjernet sultanen fra makten og erklærte at det ottomanske riket skulle styres konstitusjonelt, ble det raskt endringer i den palestinske nasjonalismen. Med denne

⁴⁶ Chapman, 2002: 30-31.

⁴⁷ Skolnik, 2001: 333.

⁴⁸ Sachar, 1996: 164.

oppsvingen i nasjonalisme ble kampen mot sionismen straks et sentralt problem i den palestinske politikken. Palestinerne ble beordret om å ikke selge mer land til jødene, og de krevde at myndighetene skulle sette en stopper for den jødiske immigrasjonen.⁴⁹

Spørsmålet om hvordan man skulle sikre en vennlig relasjon mellom jødene og palestinerne har vist seg å være lettere sagt enn gjort. Yitzhak Epstein sa på den syvende sionistkongressen (1905) at palestinaspørsmålet var det viktigste problemet sionistene stod overfor, og han mente at de burde inngå en allianse med det palestinske folket. Der Herzl hadde sett for seg en Tyrkisk-Sionistisk allianse, forutså Epstein et samarbeid mellom jødene og palestinerne ("*those two old Semitic peoples*"), som skulle være et gode for begge sider. Palestinerne hadde mye å lære sine jødiske naboer, men de trengte jødene til å hjelpe dem til økonomisk og kulturell progresjon. Jødene skulle gå inn i denne avtalen med rene, uselviske motiver og uten noen intensjon om å kue nabofolket.⁵⁰

Epstein kom med flere konkrete forslag om hvordan en kunne bedre nabosituasjonen: den viktigste oppgaven var å heve bøndenes levestandard. Ellers mente Epstein at jødiske sykehus, skoler, barnehager og bibliotek burde være åpne også for palestinerne. Jødiske skoler burde bevege seg bort fra den smale nasjonalistiske ånden. Intensjonen burde være å hjelpe palestinerne å finne sin identitet, ikke å forsøke å konvertere dem. Jødene måtte ta palestinerne psykologiske situasjonen i betraktning og ha forståelse for den, noe som i fortiden hadde vært ytterst fraværende. Epstein så for seg at når alt dette var etablert ville for eksempel universitetene i landet tiltrekke flere tusen studenter fra andre arabiske land, noe som igjen ville styrke den broderlige alliansen mellom de to folkene.⁵¹

Epsteins kritikere så ikke på dette som like lett. De mente at historien er full av eksempler på at jødene har prøvd å integrere seg, uten hell. Epsteins forslag ble erklært urealistiske, av den enkle grunn at jødene ikke hadde nok penger til disse grandiose prosjekt. De hadde allerede de største problemer med å etablere sine egne grunnskolesystemer. Det ble derfor sett på som absurd å drømme om universiteter for palestinerne, og arabere fra

⁴⁹ Laqueur, 1974: 230.

⁵⁰ Laqueur, 1974: 230-231.

⁵¹ Laqueur, 1974: 231.

omkringliggende land.⁵² Det var fint nok å snakke om hva jødene kunne lære palestinerne, men jødene hadde på denne tiden ingenting å tilby. Epsteins kritikere pekte på at palestinerne aldri hadde opphørt som folk, de hadde heller aldri vært hatet og forfulgt – de trengte ikke en nasjonal vekking.

Dette er noen av hovedtrekkene blant sionistene, angående palestinaspørsmålet. Epsteins kritikk var viktig da mange europeiske sionister ignorerte det faktum at det allerede bodde arabere i Palestina.⁵³

⁵² Laqueur, 1974: 232.

⁵³ Laqueur, 1974: 232.

3.0 Introduksjon av Hannah Arendt

Mange av hendelsene som formet det 20. århundre, var også med på å forme Hannah Arendts liv. Hun var åtte år ved utbruddet av første verdenskrig, og tilbrakte allerede i ung alder en kort tid som flyktning. Som student på 1920-tallet opplevde hun den tyske Weimar-republikken, inflasjonen, de politiske urolighetene og etableringen av den tyske totalitære, nasjonalsosialistiske ideologien. To år etter Hitlers maktovertakelse i 1933 ble hun – sammen med andre tyske jøder og personer av jødisk opprinnelse – fratatt sitt tyske statsborgerskap. På dette tidspunktet befant hun seg allerede i Paris, hvor hun hadde flyktet etter at hun var blitt arrestert for antinazistisk virksomhet. Hun ble i Paris helt til 1940, da hun lyktes i å flykte til New York. Ti år senere ble hun amerikansk statsborger, etter 15 år som statsløs. Arendt ble boende i USA frem til sin død i 1975. I løpet av denne perioden opplevde hun den kalde krigen, kommunistforfølgelsen, Korea- og Vietnamkrigen så vel som borgerrettighetskampen, kvinnefrigjøringen og den teknologiske utviklingen. Det personlige møtet med disse hendelsene har hatt stor betydning for Arendts intellektuelle virke. Det er en nær sammenheng mellom hennes erfaringer og hennes filosofiske og politiske tenkning.⁵⁴

Hannah Arendt ble født i Hannover i 1906, inn i en sekulær jødisk middelklassefamilie. Hun vokste opp i Königsberg. Assimilerte jøder i Königsberg opplevde i liten grad den antisemittismen som hersket ellers i Europa på denne tiden. Foreldrene hennes var ikke religiøse, men de var passet på å lære Hannah å ivareta sin jødiske identitet.⁵⁵ I begynnelsen av 20-årene ble hun skrevet inn på *„Luiseschule, Königsbergs gymnas for jenter“*. Senere studerte hun filosofi ved Philipps-Universität i Marburg. Den intellektuelle verden hun møtte i Marburg var preget av to hovedretninger. Den ene var påvirket av den moderne naturvitenskapens suksess og ønsket om å overføre den naturvitenskapelige metode til alle tenkningens områder, den andre av ny-kantianismens formalistiske lesning av Kant. Hun tilbrakte senere et semester ved Freiburg hvor hun ble undervist av Edmund Husserl – selve grunnleggeren av den fenomenologiske tradisjonen. Etter et semester i

⁵⁴ Øverenget, s. 13.

⁵⁵ Øverenget, s. 15.

Freiburg dro Arendt til Heidelberg, hvor hun studerte under Karl Jaspers. I 1929, i en alder av bare 23 år, fullførte hun sin doktorgradsavhandling i filosofi, om Augustins kjærlighetsbegrep.⁵⁶ Senere i livet var hun redaktør for Schocken Books fra 1946 til 1948, og underviste ved Berkeley, Cornell, Princeton, the University of Chicago og ved The New School for Social Research.⁵⁷

Hannah Arendt var verken kommunist eller sionist, men hun støttet begge gruppene. Dette var grunnen til at hun i 1933 ble arrestert av Gestapo. Hun klarte imidlertid å flykte sammen med moren til Paris, via Praha og Genève. Arendt skriver at hun følte en form for tilfredsstillelse over å ha blitt arrestert; han hadde gjort noe aktivt og hadde ikke forlatt landet frivillig. I årene fra hun forlot Tyskland frem til hun ble amerikansk statsborger i 1950, var Arendt statsløs. Det var i denne perioden hun var mest politisk aktiv. I Paris insisterte Arendt på å jobbe for jødiske organisasjoner, til tross for at hun ikke regnet seg som sionist. Hun jobbet blant annet med en sionistisk kvinneorganisasjon som arbeidet med å redde jødiske barn fra forskjellige deler av Europa og sende dem trygt til Palestina.

Høsten 1939 erklærte Tyskland og Frankrike krig, og med dette begynte den franske regjeringen å internere tyske flyktninger. Blücher ble internert i en arbeidsleir som skulle støtte Frankrikes krigsinnsats. Arendt greide å få Blücher ut etter en stund, men i mai 1940 ble de begge internert. Opplevelsen av ikke bare å være statsløs og fratatt alle sine politiske rettigheter, men også være internert og fratatt sin fysiske bevegelsesfrihet, satte dype spor hos Arendt.

Både Arendt og ektemannen Heinrich Blücher greide å forlate Frankrike, og kom i 1941 til New York. Arendt ble ansatt i avisen *Aufbau*, en tyskspråklig avis som ble etablert i 1924, og som skulle etablere en møteplass for tyske immigranter. Gjennom sitt arbeid i avisen ble Arendt dypt involvert i spørsmål angående jødernes rolle under krigen og opprettelsen av en egen jødisk stat i Palestina.⁵⁸

⁵⁶ Øverenget, s. 18-21.

⁵⁷ Øverenget, s. 20-23.

⁵⁸ Øverenget, s. 23-25.

Øverenget påpeker at selv om Hannah Arendt ikke er primært kjent for sine jødiske skrifter, så skrev hun sannsynligvis mer om jødiske spørsmål enn hun gjorde om noe annet tema. Som ung voksen i Tyskland skrev hun om den tysk-jødiske historie, i løpet av årene i Paris hjalp hun, som sagt, jødiske barn og ungdom å flykte til Palestina, hun skrev artikler hvor hun kalte det jødiske folk til å stå opp for seg selv og gå til krig mot nazismen. Arendt mente at jødene burde delta i krigen med sin egen hær. Det ville representere en politisk handling mot Hitler fra en av de største folkegruppene han hadde gått til krig mot. I likhet med alle andre europeiske folkeslag måtte jødene reagere mot den terror og undertrykkelse nazistene utsatte dem for, men – og her er vi ved et avgjørende punkt i Arendts tenkning – den frihet og rettferdighet de søkte, skulle på ingen måte være forbeholdt en bestemt etnisk eller religiøs gruppering. Derfor var hun også kritisk til en stat forankret i et etnisk eller religiøst grunnlag. En slik stat ville fort kunne utvikle seg i en ekskluderende retning, mente hun. Videre mente hun at denne staten potensielt ville ende opp med å anvende bestemte kriterier for å bli en del av rettighetsfellesskapet – kriterier som faktisk ville frata en rekke individer grunnleggende politiske rettigheter i stedet for å garantere dem. Hun var derfor svært skeptisk til etableringen av en egen jødisk stat i Palestina, og gjennom sine artikler i *Aufbau* tok hun kraftig avstand fra det som etter hvert skulle bli den dominerende holdningen blant sionistene i USA.⁵⁹

I 1944 vedtok den sionistiske bevegelsen i USA at etableringen av en egen jødisk stat skulle være hovedprioritet. Øverenget skriver om en kritiske Hannah Arendt som advarte sionistene mot den ensidige fokuseringen på Palestina. En jødisk stat ville for det første ikke fjerne antisemittismen, og for det andre forutså hun at en egen jødisk stat i dette området ville skape enorme problemer hva angikk forholdet mellom jøder og palestinerne. Et nytt Israel i dette området ville ble avhengig av støtte og beskyttelse fra supermakter med egne interesser i området. Hun påpekte også at etableringen av en egen jødisk stat ville kunne gjenta organiseringen av politikken som leder inn i totalitarismen – nemlig å frata mennesker politiske rettigheter. Disse synspunktene satte henne i en situasjon hvor hun var helt uten innflytelse innad i den sionistiske bevegelsen.⁶⁰

⁵⁹ Øverenget, s.27.

⁶⁰ Øverenget, s. 28.

Til tross for motsetningene mellom Arendt og de sionistiske ideologier brøt hun på ingen måte med det praktiske arbeidet som pågikk for å hjelpe det jødiske folk.⁶¹

Hannah Arendt er mest kjent for sin framstilling av rettsaken mot SS-offiser Adolf Eichmann i Jerusalem i 1961, som hun dekket for *The New Yorker*. Hennes mest kjente skriftlige verk er "The Origin of Totalitarianism" fra 1951 hvor hun beskriver oppblomstringen av antisemittisme i Sentral- og Vest-Europa på 1800-tallet, og ser på rasisme som ideologi og hvilken rolle denne ideologien spiller i imperialismen. Bokens siste del fokuserer på de totalitære bevegelsene, spesielt Nazi-Tyskland og Kommunist-Russland. Hun ser spesielt på transformeringen av klasser til masser og propagandaens rolle.

Som sagt påpeker Øverenget at hun skrev mer om jødiske spørsmål enn noe annet tema. Stort sett var det artikler hun skrev om tema, ikke store bøker eller verk. Jeg vil trekke fram følgende som "hovedartikler": "The Jew as Pariah: A Hidden Tradition" – som fokuserer på jødene som utstøtt minoritet, "Zionism Reconsidered" – hvor hun tar et oppgjør med sionismen som ideologi, "The Jewish State: Fifty Years After, Where Have Herzl's Politics Led?" – skrevet som kritisk motsvar til Herzls *Jødestaten*, hvor hun argumenterer mot Herzls idé om den jødiske stat. Til slutt vil jeg trekke frem artikkelen "How to Save the Jewish Homeland" – hvor hun skarpt argumenterer for hvorfor Palestina ikke skal være jødisk stat og hva det vil gjøre med forholdet til palestinerne og de omkringliggende arabiske land. Her lister hun også opp en rekke prinsipper som hun mener bør legges til grunn for å opparbeide et genuint samarbeid mellom jødene og palestinerne. Utenom disse artiklene skrev hun en rekke mindre artikler om jødiske problemstillinger, spesielt for avisen *Aufbau*.

⁶¹ Øverenget, s. 28.

4.0 Hjemland vs. Stat

Den teoretiske diskusjonen om nasjoner og nasjonalisme som fant sted i løpet av 1900-tallet viet ikke mye oppmerksomhet til konstruksjonen av moderne hjemland. Det territoriale området, "hardware" – hvor nasjonen aktualiserer sin egen suverenitet, fikk ikke samme akademiske betraktning som nasjonens "software" – relasjonen mellom kultur og politisk suverenitet, og den rollen historiske myter spiller i formingen av nasjonal enhet.⁶²

Hva er et hjemland? Er det som dikteren Horats⁶³ en gang skal ha sagt: "et sted hvor der er herlig og passende å dø"? Dette er et kjent utsagn som mange ganger har blitt sitert av hengivne nasjonalister. Mange av termene vi bruker i dag er hentet fra antikke språk. Derfor er det også vanskelig å skille fortidens mentale substans, fra de moderne sensitiviteter. Ordet hjemland er et godt eksempel her: selv om konseptet eksisterer i mange forskjellige språk, bærer det ikke alltid samme moralske bagasje – heller ikke alltid den eksakt samme betydning. De sionistiske forskerne som etablerte det moderne hebraiske språket, som selv hadde russisk som morsmål (og/eller jiddisk), adopterte det bibelske ordet *moledet* (מולדת), sannsynligvis etter det russiske eksempelet *rodina* – som betyr fødselssted eller familieopphav. Rodina ligner det tyske *heimat* – som har et ekko av romantisk lengsel. Noe som i siste instans passer godt sammen med den sionistiske forbindelsen til det mytologiske jødiske hjemlandet.⁶⁴

Ordet *hjemland* (מולדת) forekommer i bibelen totalt 19 ganger – nesten halvparten av gangene i Genesis, og alle gangene med betydningen fødselssted eller familiested. *Hjemland* hadde aldri en offentlig eller borgerlig dimensjon i kulturen i den greske byen eller den antikke romerske republikken.⁶⁵

Sionismen brukte bibelen som skjøtet som beviste deres rett til Palestina, som straks ble omdøpt til Israel. De tok i bruk alle nødvendige midler for å transformere "Israel" fra å være

⁶² Sand, 2012: 31.

⁶³ **Horats:** (f. år 65 f.kr., og d. år 8 f.kr.) romersk dikter og litteratureoretiker.

⁶⁴ Sand, 2012: 32.

⁶⁵ Sand, 2012: 67.

et imaginært fremmed land, fra hvor jødene angivelig skal ha blitt sendt i eksil. Et gammelt hjemland som en gang var eid av deres forfedre. For å oppfylle dette formålet fikk bibelen mer karakter som en nasjonalistisk bok. Fra å være en samling teologiske tekster med historiske plot og guddommelige mirakler, med sikte på å styrke lesernes tro, ble den en historiografisk tekst som kun inneholdt overfladisk kjennskap til religiøs betydning. De fleste sionistene tenderte mot å være sekulære jøder, og var derfor også uinteressert i dyp teologisk diskusjon. Fra deres perspektiv hadde Gud lovet landet til sitt utvalgte folk, som belønning for at det var hengitt i tro på ham.⁶⁶

4.1 Hannah Arendt om den jødiske stat

Det er vanskelig å vite eksakt hvor en skal trekke skillelinjen mellom hjemland og stat. I veldig mange tilfeller vil de to begrepene overlappe med hverandre. Når hun snakker om en jødisk stat, snakker hun om en suveren jødisk nasjonalstat. En nasjonalstat som henter sin inspirasjon fra de europeiske nasjonalstatene, som England, Frankrike og Tyskland. En stat som er til for mennesker som snakker samme språk, er fra samme kultur, har samme historie, og til en viss grad finner sin identitet i dette.

Arendt selv definerer nasjonalstaten som en stat med en homogen befolkning som er rotfestet til et territorium.⁶⁷ I artikkelen "The Minority Question" fra 1940 skriver Arendt at fra 1923-24 kan vi observere veksten av en ny klasse av folk i Europa – de statsløse. Hvis man ser på europeisk historie som utviklingen av den europeiske nasjonalstaten er det statsløse folk det aller viktigste produktet i senere historie. Siden 1920 har nesten alle europeiske land tatt i mot store masser av folk, som ikke har rett på bolig eller beskyttelse. Arendt kaller dem for moderne paria⁶⁸. Manglende evne til å absorbere disse folkemassene, demonstrerer klart og tydelig det faktum at assimilasjonen har mistet sin betydning. Det finnes ikke lenger assimilasjon i Europa – nasjonalstatene har blitt for utviklet og for gamle, i følge Arendt. Assimilasjonen på slutten av 1800-tallet var basert på en reorganisering av folkene etter den franske revolusjonen. Denne prosessen har nå stoppet, og ingen flere blir inkludert. Arendt

⁶⁶ Sand, 2012: 68.

⁶⁷ Arendt, 1951: 345.

⁶⁸ Paria = utstøtt.

mener å se at prosessen nå snur og nærmest går baklengs. Selv om de per definisjon er europeere, er de også pariaer som er isolert fra alle nasjonale interesser. De er de første som har interesse for pan-europeisk politikk, og på tross av at de kommer fra forskjellig opphav, kan en slik politikk være med å binde dem sammen. Men en slik politikk kan, i følge Arendt, ikke gjøre at de mister sin opprinnelige nasjonalitet – selv om det på mange måter er deres eneste sjanse. Hvis alt går etter planen, kan disse bli forløperne til et nytt Europa.⁶⁹

Arendt var grunnleggende skeptisk til nasjonalisme som ideologi. Hun kritiserte den sionistiske tendensen til å tenke at opprettelsen av en jødisk nasjonalstat var sionismens eneste mål. Nasjonalstaten, i den europeiske betydningen av ordet, betydde en regjering som styrte over en homogen befolkning, noe som igjen betyr at alle minoriteter vil være problematiske. Hun påpeker videre at de sionistiske revisjonistene nektet å anerkjenne at det de ønsket å gjøre med den palestinske befolkningen var akkurat det samme som de europeiske nasjonalstatene hadde gjort mot dem – nemlig å gjøre palestinerne til annenrangs statsborgere. Hun advarte mot oppblomstringen av en stygg form for jødisk nasjonalisme.⁷⁰ I "Zionism Reconsidered" (1944) skriver hun:

Nationalism is bad enough when it trusts in nothing but the rude force of the nation. A nationalism that necessarily and admittedly depends upon the force of a foreign nation is certainly worse. This is the threatened fate of Jewish nationalism and of the proposed Jewish state, surrounded inevitably by Arab states and Arab peoples. Even a Jewish majority in Palestine would not substantially change a situation in which Jews must either ask for protection from an outside power against their neighbors or come to a working agreement with their neighbors.⁷¹

For meg virker det som om det er tre grunner til at Arendt er kritisk til nasjonalstaten. Det første er minoritetsrettigheter. Hvilke rettigheter vil minoritetsbefolkningen få, og hva har de krav på selv om de ikke deler språk, historie og kultur med majoriteten? Hun mente at menneskets mest grunnleggende rettighet er retten til å ha rettigheter og retten til å høre til i et organisert samfunn. Tanken om "retten til rettigheter" henger sammen med hennes vurdering av "likhet" som et politisk konsept, og behovet for å forstå hva som er karakteristisk ved politisk likhet. I "The origins of Totalitarianism" (1951) skriver hun:

⁶⁹ Arendt, 1940: 128.

⁷⁰ Bernstein, 1996: 108.

⁷¹ Arendt, 1944: 344.

Equality, in contrast to all that is involved in mere existence, is not given us, but is the result of human organization insofar as it is guided by the principle of justice. We are not born equal; we become equal as members of a group on the strength of our decision to guarantee ourselves mutually equal rights. Our political life rests on the assumption that we can produce equality through organization, because man can act in and change and build a common world, together with his equals and only with his equals.⁷²

Nært knyttet sammen med spørsmålet om rettigheter og majoritets-/minoritetskonstellasjonen ligger statsløshetsaspektet. Som jeg har nevnt tidligere var statsløsheten, det plutselige tapet av politiske rettigheter, det grunnleggende fenomenet som hadde størst betydning for hennes refleksjoner rundt betydningen av politikk. Uten muligheten til å bruke sine politiske rettigheter og tilhøre et politisk samfunn, kan man ikke leve fullt ut som menneske, mente Arendt. Å gjøre noen statsløs og systematisk frata dem deres rettigheter, påpeker Arendt, er første steget på veien mot den endelige løsningen – som i nazistenes tilfelle var utryddelse.⁷³

Når det gjelder statsløshetsaspektet anser hun også minoritetsbefolkningen som halvveis statsløse: de tilhører landet rent politisk, selv om de i flere tilfeller ville trenge ekstra beskyttelse. De har fremdeles borettheter og arbeidsmuligheter. Men de har allikevel mange annenrangs rettigheter. Deres språk, kultur og sosiale virksomhet vil alltid stå i fare. Hun påpekte også at etableringen av en suveren jødisk nasjonalstat potensielt ville kunne gjenta den typen politisk organisering som leder inn i totalitarismen – nemlig det å frata mennesker politiske rettigheter.⁷⁴ Resultatet ville bli en homogen jødisk stat, hvor den resterende palestinske befolkningen ville bli forflyttet til andre arabiske land. Arendt mente at dette ikke var tolererbart. I "The Origins of Totalitarianism" (1951) skriver hun følgende:

After the war it turned out that the Jewish question, which was considered the only insoluble one, was indeed solved – namely, by means of a colonized and then conquered territory – but this solved neither the problem of the minorities nor the stateless. On the contrary, like virtually all other events of our century, the solution of the Jewish question merely produced a new category of refugees, the Arabs, thereby increasing the number of stateless and rightless by another 700 000 or 800 000 people.⁷⁵

⁷² Arendt, 2004: 382. Boken ble første gang utgitt i 1951.

⁷³ Bernstein, 1996: 86-87.

⁷⁴ Øverenget, 2003: 28.

⁷⁵ Bernstein, 1996: 108.

Det siste om er viktig for hennes syn på den jødiske staten er Herzls tanke om at en suveren jødisk stat vil fjerne antisemittismen han så vokse i Europa. Herzl, og Weizmann etter ham, så for seg at hvis antisemittismen var en konsekvens av at jødene var minoritet overalt. Hvis man bare kunne gi det statsløse folket en stat, så ville antisemittismen forsvinne. Arendt skriver at Herzls tro på dette var basert på at antisemittene var ærlige og oppriktige nasjonalister. Hun mente videre at opprettelsen av en jødisk stat i Palestina ville ha lite å gjøre med å finne et svar på antisemittismen. I beste fall ville det kun øke selvtilliten og minske selv-hatet til de jødene som var direkte påvirket av antisemittismen i Europa.⁷⁶ Hun forutså at opprettelsen av en jødisk stat i Palestina kun ville legge grunnlaget for en ny type antisemittisme: “.. the antisemitism of tomorrow will assert that Jews not only profited from the presence of the foreign big powers in that region but had actually plotted it and hence are guilty of the consequences”.⁷⁷ Hun skriver også at Theodore Herzls visjon i “Altneuland” ikke lenger er en drøm. Det har blitt et virkelig sted hvor jøder og palestinere lever sammen. Palestina har heller ikke blitt stedet hvor jødene kan leve i isolasjon, heller ikke det lovede land hvor de kan være trygge fra antisemittismen. Hun forutser videre at verdens jøder alltid vil måtte kjempe mot antisemittismen, uansett hvor de bor og befinner seg.⁷⁸

4.2 Hannah Arendt om det jødiske hjemland

A home that my neighbor does not recognize and respect is not a home. A Jewish national home that is not recognized and not respected by its neighboring people is no home but an illusion – until it becomes a battlefield.⁷⁹

Hjemland er noe vanskeligere å definere enn stat, men det hun ønsker seg er at jødene og palestinerne skal kunne leve sammen. Ikke bare at de skal sameksistere side om side, men at de sammen skal drive Palestina. Hun skriver at Palestina og oppbyggingen av et jødisk hjemland representerer et stort håp og en stor stolthet blant samtidens jøder. Hva som vil skje med jødene, både individuelt og kollektivt, hvis dette håpet skulle bli utryddet av en ny katastrofe er utenfor det vi kan forestille oss. Videre konstaterer hun at det er helt sikkert at

⁷⁶ Arendt, 1946: 383.

⁷⁷ Arendt, 1944: 345.

⁷⁸ Arendt, 1946: 385.

⁷⁹ Arendt, 1945: 235.

dette vil bli det sentrale faktum i jødisk historie, og det er mulig at dette vil være begynnelsen på selv-oppløsning av det jødiske folket.⁸⁰ I utformingen av sine tanker om et jødisk hjemland kan det virke som hun henter en god del inspirasjon fra kibbutz-bevegelsen. Kibbutzene var mindre jordbrukskollektiver, der sosialistiske ideer om eiendomsfelleskap og full likhet stod sterkt.⁸¹ Arendt mente at denne bevegelsen konstituerte det mest lovende av alle sosiale eksperimenter i det 19. århundre, samt den mest praktfulle delen av det jødiske hjemland. Her, i komplett frihet og helt uhindret av noen regjering, finnes en ny form for eierskap. En ny type bonde og en ny type familieliv. Et eventuelt tap av kibbutzene vil være et av de største slagene mot det jødiske håpet. Dette jødiske eksperimentet i Palestina holder oppe håpet om en løsning som vil være akseptabel og aktuell, mente hun⁸² I "Zionism Reconsidered" (1944) skriver hun følgende om kibbutz-bevegelsen:

They escaped to Palestine as one might wish to escape to the moon, to a region beyond the wickedness of the world. True to their ideals, they established themselves on the moon; and with the extraordinary strength of their faith they were able to create small islands of perfection.⁸³

Arendt var tiltrukket av Bernard Lazares visjon om et jødisk folk som reiste seg og kjempet for sine rettigheter. For Arendt, som for Lazare, var det territoriale spørsmålet sekundært – bare et utfall av det primære kravet om at jødene skulle bli frigjort som folk.⁸⁴ Hun mente at jødene som folk, som kollektiv, måtte kjempe: "The Jewish people have the right and the duty to say in what kind of world they want to live. This much is certain: without their active participation there is no way to put an end to the tragic Jewish problem or to the alarming reality of antisemitism as a political weapon".⁸⁵

I alle sine artikler som handler om Israel og Palestina vektlegger Arendt at det ikke vil bli fred i Midtøsten uten direkte forhandlinger mellom jødene og palestinerne.⁸⁶ Hun skriver i artikkelen "Peace or Armistice in the Near East" (1950):

⁸⁰ Arendt, 1948: 394.

⁸¹ Goplen, Ådne. (2012, 3. desember). Kibbutz. I Store norske leksikon. Hentet 3. juni 2015 fra <https://snl.no/kibbutz>.

⁸² Arendt, 1948: 395.

⁸³ Arendt, 1944: 349.

⁸⁴ Bernstein, 1996: 103.

⁸⁵ Arendt, 1943: 197-198.

⁸⁶ Bernstein, 1996: 108.

Peace in the Near East is essential to the State of Israel, to the Arab people and to the Western World. Peace, as distinguished from an armistice, cannot be imposed from the outside, it can only be the result of negotiations, of mutual compromise and eventual agreement between Jews and Arabs.⁸⁷

Mange forsøk på jødisk-arabisk samarbeid og vennskap har allerede gått galt, men ingen av disse feilene kan endre det grunnleggende faktum at eksistensen til jødene i Palestina er avhengige av nettopp dette, påpeker Arendt. Lest fra vår tid, med våre perspektiver, er det også interessant å lese Arendts prognoser; hun skriver at selv om jødene skulle vinne en eventuell kamp om landet, så vil sionismens muligheter i Palestina være ødelagt. Landet som opprettes vil da også være ganske annerledes enn det som er verdensjødedommens drøm. De seirende jødene vil leve fullstendig omringet av en fiendtlig arabisk populasjon, samt bortgjemt og stadig truet ved alle grenser. Veksten av jødisk kultur vil opphøre, alle sosiale eksperimenter ville måtte forkastes som upraktiske, alle politiske handlinger vil sentreres rundt militærstrategi og all økonomisk utvikling vil bestemmes kun utfra hvilket behov som foreligger i krigføringen. Arendt påpeker videre at nasjonen fremdeles vil være et veldig lite mindretalls folk med fiendtlige naboer, og at palestinsk jødedom til slutt vil bli separert fra den større verdensjødedommen. I sin isolasjon vil det bli utviklet et helt nytt folk. Under dagens omstendigheter, sier Arendt, vil en jødisk stat bare kunne bli reist på bekostning av et jødisk hjemland.⁸⁸

Arendt foreslo å danne formynderskap istedenfor deling som det første skrittet. Men hun gjorde mer enn å foreslå våpenhvile og utsettelse av delingen – hun var konsekvent i sine argumenter for at nasjonalstaten ikke var den mest hensiktsmessige modellen for opprettelsen av en jødisk stat. Hun forfektet utviklingen av en forent stat – basert på lokale jødisk-palestinske kommunestyre. Hun så dette som et mye mer realistisk alternativ. Selv om man danner en felles regjering for to ganske forskjellige folk, vil man ved å gjennomføre dette alternativet, unngå den trøblete majoritet-minoritet konstellasjonen – som per definisjon er uløselig. Hun sier videre at en forent struktur må hvile på de jødisk-palestinske kommunestyrene, noe som igjen vil bety at konflikten skal kunne løses på det laveste nivå –

⁸⁷ Arendt, 1950: 423.

⁸⁸ Arendt, 1948: 396-397.

nærhet og nabofelleskap.⁸⁹ I "How to save the Jewish Homeland" (1948) lister hun opp fem prinsipper hun mener må legges til grunn for jødernes hjemland i Palestina:

1. Det eneste målet for jødene i Palestina er oppbyggingen av et jødisk hjemland. Dette målet må aldri ofres til fordel for en suveren jødisk stat.
2. Palestinas selvstendighet kan bare oppnås på et solid grunnlag av jødisk-palestinsk samarbeid. Så lenge både jødiske og palestinske ledere hevder at det ikke finnes noen bro mellom de to folkene, kan ikke territoriet overlates til befolkningen.
3. Eliminering av ulovlig militæraktivitet, og straff av alle terroristiske handlinger vil være det eneste gyldige bevis på at jødene i Palestina har en viss sans for de politiske realiteter, og at den sionistiske ledelsen kan ta ansvar for sitt folk.
4. Immigrasjonen til Palestina må skje i begrenset antall og over en lengre periode. Dette bør være en viktig sak for jødisk politikk.
5. Lokal regjering og felles jødisk-palestinske kommunestyre er det eneste realistiske politiske tiltaket som til slutt kan lede til politisk frigjøring av Palestina.⁹⁰

Da Arendt i 1943 skrev "Can the Jewish-Arab Question be Solved?" var det uklart hvilken politisk form Palestina ville få, og hvilken rolle Storbritannia skulle ha. I denne artikkelen kommer hun også med et annet forslag, som delvis overlapper med formynderskap. Hun sier at hvis hele Midtøsten får plass i det hun kaller "det nye britiske samveldet" så ville man ikke lenger ha et jødeproblem i sin daværende form. Hun skriver:

The Jewish people could then achieve political status as a *people* with equal rights within all regions belonging to the British Commonwealth. The same holds true for Arabs. In Palestine both Jews and Arabs would enjoy equal rights as members of a larger system that ensures the national interests of each ... Without requiring a national state of their own, the Jews would have the same political status as all other members of the Commonwealth, whereby Palestine would be given special status as a Jewish homeland.⁹¹

I åpningsparagrafen av "Zionism Reconsidered" (1944) peker Hannah Arendt på det hun mener er vendepunktet i sionistisk historie: på Verdens Sionist Konferanse i oktober 1944, avholdt i Atlantic City, ble kravet om "a free and democratic Jewish commonwealth ... which

⁸⁹ Bernstein, 1996: 117.

⁹⁰ Arendt, 1948: 401: egen oversettelse.

⁹¹ Arendt, 1943: 196-197.

shall embrace the whole of Palestine, undivided and undiminished”⁹² satt på dagsorden. Resolusjonen fra Atlantic City går lenger enn Biltmore-programmet fra 1942. I sistnevnte innvilget den jødiske minoriteten minoritetsrettigheter til den arabiske majoriteten, i sitt krav. Men i resolusjonen fra 1944 er den arabiske befolkningen ikke nevnt – noe som i følge Arendt kun gir den arabiske befolkningen to alternativer: frivillig emigrasjon eller annenrangs statsborgerskap.⁹³ Dette spørsmålet er viktig for Arendt, fordi det handler om hvilken politikk det jødiske Palestina skal føre. Skal Palestina være et faktisk jødisk hjemland eller er det eneste levedyktige målet å opprette en suveren jødisk nasjonalstat?

4.3 Er mulig å skape et slikt hjemland som hun beskriver, uten å gjøre det til stat?

Hannah Arendt åpner ”How to save the Jewish Homeland” på følgende vis:

When, on November 29, 1947, the partition of Palestine and the establishment of a Jewish state were accepted by the United Nations, it was assumed that no outside force would be necessary to implement this decision. It took the Arabs less than two months to destroy this illusion and it took the United States less than three months to reverse its stand on partition, withdraw its support in the United Nations, and propose a trusteeship for Palestine.⁹⁴

Situasjonen i Palestina hadde vært betent en god stund allerede, og på dette tidspunktet var den mer betent enn noen gang. Formynderskapet som ble foreslått av USA ble avslått både av the Jewish Agency og av the Arab Higher Committee. Jødene hevdet at de hadde moralsk rett til å holde på den opprinnelige delingsplanen til FN; Palestinerne mente at de hadde samme moralske rett til å holde på Folkeforbundets prinsipp om selvbestemmelse – som sa at Palestina skulle styres av den arabiske majoriteten, og at jødene skulle få minoritetsrettigheter.⁹⁵

I det følgende vil jeg se på om det er mulig å skape et slikt hjemland som Hannah Arendt ønsker seg, uten å gjøre det til en jødisk stat. Hvilke argumenter legger hun til grunn for sin

⁹² Arendt, 1944: 343.

⁹³ Arendt, 1944: 343.

⁹⁴ Arendt, 1948: 388.

⁹⁵ Arendt, 1948: 388.

argumentasjon for hjemland, og mot stat? Og hvor trekker hun selv skillet mellom hjemland og stat? Til slutt i kapittelet vil jeg drøfte dette opp mot mine egne meninger.

I sin argumentasjon for det jødiske hjemland i Palestina legger hun flere ting til grunn, som hun igjen argumenterer ut fra. I denne analysen har jeg valgt å se spesielt på kibbutzim⁹⁶, jødisk immigrasjon, jødisk-palestinsk samarbeid, samt menneskerettigheter og likestilling. Alle disse tingene legger hver for seg, og sammen, mye av grunnlaget for hennes sterke meninger om situasjonen i datidens Palestina.

Hannah Arendt ønsker seg en forent stat, med lokale kommunestyre. Hun sier at en bi-nasjonal stat, med lokal regjering og felles jødisk-arabiske kommunale styre, er det eneste tiltaket som er realistisk – og som igjen kan lede til politisk frigjøring av Palestina.

I sin søken på hvordan denne bi-nasjonale staten skal se ut vektlegger hun først og fremst *kibbutz-bevegelsen* og hvordan de har klart å leve side om side med sine arabiske naboer i alle tider. Tradisjonelt sett hadde palestinske jøder og palestinske arabere levd godt sammen, side om side. Og flere palestinere dro nytte av den moderate jødiske immigrasjonen på 1800-tallet. Jødene og palestinere samarbeidet på flere områder, og var ofte gjester i hverandres hjem. Jødene hadde tilsynelatende heller ingen vanskeligheter med å låne klær, mat og dialekt fra sine palestinske naboer. Ingen av dem forventet noen fremtidige vanskeligheter i relasjonen til den andre.⁹⁷ Hun mener at de politiske jødiske kravene som ble stilt var for høye og for utopiske, og at det var disse kravene som skapte uroen – ikke den faktiske jødiske tilstedeværelsen. Hun skriver videre at den jødiske retten til å bo i Palestina måtte fortjenes på bakgrunn av ærlig arbeid, og den eneste parten som hadde noe den skulle ha sagt var den palestinske befolkningen som allerede var bosatt der. På samme måte som de nyinnflyttede jødene måtte anerkjenne og respektere den arabiske retten til egen politikk.⁹⁸

⁹⁶ Pluralisform av **kibbutz**.

⁹⁷ Sachar, 1996: 164.

⁹⁸ Arendt, 1945: 236.

Selv om hun roser kibbutz-bevegelsen for sin evne til å tilpasse seg kritiserer hun bevegelsen for mangelen på politisk lederskap. Hun mente befolkningen i kibbutzene var for opptatt av seg selv, sine prestasjoner og sin bevegelse, og at de ikke brydde som om den jødiske eller den palestinske politikken som ikke direkte angikk dem. Hun mente:

In a sense, indeed, they are too decent for politics, the best among them somehow afraid of soiling their hands with it; but they were also completely disinterested in any event in Jewish life outside Palestine, which did not land thousands of Jews as new immigrants; and they were bored by any Jew who was not himself a prospective immigrant.⁹⁹

Hun er også opptatt av å påpeke at problemene mellom jødene og palestinerne ikke oppstod for alvor før den jødiske immigrasjonen eskalerte. Først i begynnelsen av 1880-årene, og senere under de to verdenskrigene – spesielt 2.verdenskrig. Med den massive jødiske immigrasjonen fikk jødene problemer med hvor de skulle bosette seg. Flere bosetninger ble bygget, og det skapte naturligvis også problemer i forholdet til den palestinske delen av befolkningen. Flere palestinere ble også gjort hjemløse i denne perioden, slik at de jødiske immigrantene skulle få plass. Masseimmigrasjon på bakgrunn av, blant annet, et ønske om å gjøre Palestina jødisk skapte uro i den palestinske befolkningen.

Hannah Arendt ønsket et jødisk folk som stod på barrikadene og kjempet for sine egne rettigheter. Hun mente at ønsket om en jødisk hær ikke på noen måte er utopisk hvis jøder i alle land krever den, og er klar for å melde seg som frivillig. Hun skriver videre at det som faktisk er utopisk er tanken om at jødene skal profittere på Hitlers nederlag uten å ha bidratt til nederlaget. Hun ønsker å sette på dagsorden at det faktisk er jødene som blir angrepet, og hun trekker frem et gammel ordtak som sier: "You can only defend yourself as the person you are attacked as".¹⁰⁰

At Arendt forkaster nasjonalstaten, og alt den står for, er ikke rart i det hele tatt. Slik jeg leser henne var det hennes egne opplevelser som statsløs jøde og "fiendtlig fremmed" som formet hennes forståelse av det 20. århundrets skremmende byråkrati. Hun vektlegger den vanskelige situasjonen de statsløse menneskene var under – uten noen legitim rettslig eller politisk status. Som tidligere nevnt var det opplevelsen av å leve 15 år som statsløs og være

⁹⁹ Bernstein, 1996: 113.

¹⁰⁰ Arendt, 1941: 137.

fratatt alle politiske rettigheter, som i størst grad kanskje formet henne som filosof. Å være statsløs betyr at det ikke finnes noen spesifikk lov eller politisk konvensjon som beskytter dine rettigheter som mennesket. Hva gjelder det jødiske hjemlandet er det nettopp dette aspektet som kanskje er viktigst for henne: hun frykter at hvis den jødiske nasjonalstaten "vinner", vil det på ingen måte fjerne statsløsheten. Den vil gi jødene et alternativ til de europeiske nasjonalstatene, ja – men å gjøre Palestina til en ren jødisk stat vil bare forflytte problemet; da vil verdens statsløse ikke lenger være jøder, de vil være palestinske flyktninger. Jeg vil våge å påstå at grunnen til at nettopp dette er så viktig for henne, er hennes egne opplevelser av å være statsløs jøde under 2.verdenskrig. Det sies at opplevelsen av å være statsløs, være fratatt alle sine politiske rettigheter, samt å være internert og fratatt sin fysiske bevegelsesfrihet, satte dype spor hos Arendt.¹⁰¹ Dette kan nok også være mye av grunnen til at hun ofte sympatiserer med den palestinske delen av befolkningen.

Nært knyttet sammen med hennes tanker om statsløshet finner vi hennes tanker om menneskets rettigheter. Den handler slik jeg ser det om spenningen mellom stat og nasjon, hvordan holder man sammen viktigheten av universelle menneskerettigheter samtidig som man opprettholder ønsket om et suverent nasjonalt territorium? Menneskerettighetene skulle være umistelige, ahistoriske og universelle, og de skulle kunne opprettholdes på tross av statens suverenitet. Men hvem skulle håndheve dem?

4.3.1 Drøfting

Man kan kanskje kritisere Arendt for å være for teoretisk i sin fremstilling av Palestina som jødernes hjemland. Jeg mener at mange av prinsippene hun stiller opp er gode i teorien, men ikke alltid like praktisk gjennomførbare.

At Arendt bruker kibbutz-bevegelsen som eksempel på hvordan bevare det jødiske hjemland stemmer ikke nødvendigvis overens med hvordan kibbutzene faktisk ble drevet, etter min mening. Hadde hun skrevet "How to Save the Jewish Homeland" forut for den massive

¹⁰¹ Øverenget, 2003: 25.

innvandringsbølgen som fulgte de to verdenskrigene, så hadde det vært lettere å være enig med henne. Men kibbutz-bevegelsen var på vei til å bli noe helt annet på hennes tid, enn det den var på 1800-tallet. Fram til 1882 var inneholdt kibbutz-bevegelsen hovedsakelig religiøse jøder, som stort sett var uten politiske ambisjoner og interesser. Med den økende jødiske innvandringen og stadig større polarisering mellom jødene og palestinerne, ble kibbutzene mer jødiske, mer nasjonalistiske og mer sionistiske.¹⁰² Dessuten kan det virke som om Arendt ønsker seg en annen kibbutz-bevegelse enn den som fantes på 1800-tallet.

Slik jeg ser det hadde Kibbutz-bevegelsen på 1800-tallet sin styrke i at de levde livet som småbønder, i nærkontakt med sine palestinske naboer. Jeg vil våge å påstå at på grunn av den livsførselen ble de aldri noe "problem" for den palestinske majoriteten, som derfor heller ikke så dem som noen trussel. De var en del av et relativt fredelig samfunn, der alle stort sett levde sammen, på tvers av etnisitet. Dette var bevegelsens styrke. Dette er også Arendt enig i, men hun savner allikevel politisk engasjement og at det ble kjempet for jødiske rettigheter. Jeg tror at hvis Kibbutz-bevegelsen hadde vært slik hun forespeiler, hadde vi sett mer opprør og problemer mellom de to nabofolkene. Faren hadde også vært at kibbutzene hadde blitt mer lukket, mer jødisk og mer nasjonalistisk. Konsekvensen av dette igjen ville vært at ulikhetene mellom jødene og palestinerne hadde blitt større og mer karikert, og dermed også konfliktene større og mer dyptgående. Kibbutzene på 1800-tallets styrke var at de hadde funnet en måte å leve på sammen med palestinerne, i et nabofelleskap som fordret likhet og nestekjærlighet. Hvor de kunne hjelpe hverandre og kanskje enda viktigere: lære av hverandre.

Jeg mener at et jødisk folk, slik Arendt ønsker seg, med den grad av politisk aktivitet – et folk som står på barrikadene og har egen hær – minner mer om en stat, enn det hjemlandet hun forespeiler. Man kan jo også spørre seg om hun egentlig ønsker en jødisk stat, bare ikke en jødisk nasjonalstat? Og om det faktisk er dette hun argumenterer for? At hjemland kun blir et retorisk virkemiddel for å trekke et skille mellom seg selv og nasjonalstaten?

¹⁰² Sachar, 1996: 164.

I "How to save the Jewish Homeland" (1948) lister hun opp flere prinsipper som hun anser som avgjørende for hvordan det jødiske hjemlandet skal drives.¹⁰³ Hvis man sier at disse prinsippene oppsummerer Hannah Arendts idé om et jødisk hjemland, er det én ting som utkrystalliserer seg. Det handler om den palestinske befolkningen. I mye av litteraturen rundt dette tema tas det et klart standpunkt til hvem som har retten til å bo i Palestina. Det som er interessant med Arendt er måten hun er klinkende klar på sitt jødiske opphav og ståsted, samt jødernes moralske rett til å bosette seg i Palestina. På samme tid klarer hun å anerkjenne, respektere og på mange måter også kjempe for palestinernes rettigheter til Palestina. Det virker for meg som hun klarer å hente fram mange av tingene hun selv opplevde som statsløs og da hun ble fratatt sine politiske rettigheter, og klarer å se at dette ikke er noe hun ønsker at hennes eget folk skal utsette noen andre for. Jeg tror dette er et viktig og avgjørende punkt i forståelsen av Hannah Arendts syn på Palestina som jødernes hjemland.

Disse prinsippene holder sammen alle de tingene jeg har nevnt som viktige for Arendt; kibbutzim¹⁰⁴, jødisk immigrasjon, jødisk-palestinsk samarbeid, samt menneskerettigheter og likestilling. Punkt 1 handler om det overordnede målet "*Det eneste målet for jødene i Palestina er oppbyggingen av et jødisk hjemland. Dette målet må aldri ofres til fordel for en suveren jødisk stat*". Jødene hadde i større grad enn mange andre kjent på kroppen hvordan det føles å være utstøtt og uønsket. Verdensjødedommens drøm var at det ikke lenger skulle finnes noe "jødeproblem". At jødene, som andre folk, skulle ha et sted der de hørte til. Egentlig handler store deler av artikkelen "How to Save the Jewish Homeland" (1948) om det overordnede målet. Med tanke på at artikkelen er skrevet etter at staten Israel var opprettet, kan det nesten virke som om Arendt gjør et forsøk på å minne det jødiske folket på hva som var det egentlige målet. Punkt 2 handler om hvordan hun ser for seg at målet skal nås: "*Palestinas selvstendighet kan bare oppnås på et solid grunnlag av jødisk-palestinsk samarbeid. Så lenge både jødiske og palestinske ledere hevder at det ikke finnes noen bro mellom de to folkene, kan ikke territoriet overlates til befolkningen*". For Arendt er det dette det jødiske hjemlandet står og faller på. Evnen til samarbeid på tvers av etnisitet og opprinnelig tilhørighet. At tilhørigheten til slutt vil være til Palestina, som igjen skal være

¹⁰³ Se side 39.

¹⁰⁴ Pluralisform av **kibbutz**.

hjemland både for jødene og palestinerne. Dette er også begrunnelsen for formynderskapet, slik jeg ser det. Så lenge det ikke er antydning til vilje om samarbeid, kan ikke Palestina styres av befolkningen – da vil det kun føre til uenighet og polarisering. Derfor foreslår Arendt enten et rent formynderskap eller at landet skal inngå i det hun kaller ”det britiske samveldet”, som en del av en større enhet. Punkt 3, vil jeg si henger sammen med punkt 2: *”Eliminering av ulovlig militæraktivitet, og straff av alle terroristiske handlinger vil være det eneste gyldige bevis på at jødene i Palestina har en viss sans for de politiske realiteter, og at den sionistiske ledelsen kan ta ansvar for sitt folk”*, samtidig som det handler om den politiske styringen av landet. Det handler om at ulovlig militærmakt fra begge sider må slås hardt ned på – krig skal ikke besvares med krig. Slik jeg forstår henne mener hun at dette vil vise at de jødiske lederne ønsker et samlet Palestina. Punkt 4 lyder som følger: *”Immigrasjonen til Palestina må skje i begrenset antall og over en lengre periode. Dette bør være en viktig sak for jødisk politikk”* – her er det litt vanskelig å si hva hun mener. På den ene siden henger dette sammen med alt hun sier om kibbutzenes evne til å integrere seg som mindre samfunn. Og egentlig vil jeg påstå at det er dette hun legger til grunn for dette punktet. At hun så den økende misnøyen hos palestinerne som følger av den økende jødiske immigrasjonen. Alle opptøyer og opprør på 30-tallet er et bevis på nettopp den polariseringen den voldsomme immigrasjonen førte til. På den andre siden jobbet hun jo aktivt med flere ungdoms-aliya”, noe som på sin siden taler for økt jødisk immigrasjon. Men det skal også sies at hennes aktive arbeid med aliyah fant sted før de verste immigrasjonsbølgene som var de som i hovedsak førte til polariseringen mellom jødene og palestinerne. Punkt nummer 5 oppsummerer i stor grad hvordan hun ser for seg at det jødiske hjemland i Palestina skal være organisert: *”Lokal regjering og felles jødisk-palestinske kommunestyre er det eneste realistiske politiske tiltaket som til slutt kan lede til politisk frigjøring av Palestina”*. Også dette punktet henger sammen med punkt 2, og handler om viktigheten av én samarbeidende befolkning på tvers av termer som ”jøde” og ”palestiner”. Dette handler om hvilken politisk form Hannah Arendt ønsker at det fremtidige Palestina skal ha.

Når jeg leser Arendts oppramsing av prinsippene ovenfor, og for øvrig resten av hennes jødiske skrifter, blir det tydeligere og tydeligere hvor skille mellom hjemland og stat går for henne. Selv om begrepene ofte overlapper med hverandre ellers i litteraturen, og selv om

det kan være utfordrende å finne en konkret definisjon på hennes hjemland, er det en ting som er klar. Hennes skille mellom hjemland og stat går tvers igjennom den palestinske befolkningen som allerede var bosatt i Palestina. Hennes syn på Palestina som jødernes hjemland er avhengig av den. Det er ikke så mye som faktisk skiller Arendt fra Herzl og den politiske sionismen. De ønsker i stor grad mye av det samme; et sekulært og internasjonalt-orientert område hvor jødene kan bo. Arendt skiller seg fra Herzl kun på spørsmålet om statens suverenitet, samt spørsmålet om hvordan det nye jødiske området skulle organiseres. Her handler det meste om palestinerne. Jeg mener at alt Arendt skriver om den jødisk-palestinske konflikten handler om nettopp den palestinske befolkningen. Alle aspekter som viser seg som viktige for henne henger på en eller annen måte sammen med "det palestinske spørsmål". Statsløshet, menneskerettigheter, likestilling, minoritet/majoritet og samarbeid. Kibbutzene trekkes fram og roses nettopp på grunn av sin evne til å integrere seg og leve fredelig sammen med sine palestinske naboer. Prinsippene som er listet opp ovenfor handler ikke om jødernes hjemland, de handler om Palestinas framtid som hjemland for både jøder og palestinere. At hun så sterkt argumenterer for jødisk-palestinsk samarbeid og bi-nasjonalisme er, etter min mening, fordi de sionistiske lederne forfektet en jødisk suveren stat i hele Palestina. Å kjempe for å gjøre Palestina til en bi-nasjonal stat blir dermed det eneste alternativet for Arendt og hennes meningsfeller.

5.0 Arendts autoriteter

Hannah Arendt er på mange måter en veldig spennende person fordi hun stod på sitt i en svært kompleks situasjon, noe som også i hennes nære kretser gjorde henne upopulær. Men det er viktig, både for synet på 1940-tallets konflikt og for vårt syn på sionismen, å påpeke at Arendt ikke var den første som tenkte disse tankene. Det var stemmer både i og utenfor sionismen som står hennes syn nær. Følgende vil jeg ta for meg tre slike syn, og se på hvordan de sammenfaller med eller skiller seg fra Arendt. Jeg har valgt å spesielt se på sionismen og Judah Magnes. Disse to fordi Arendt var aktiv i sionismebevegelsen lenge før hun "brøt" med dem, og Judah Magnes fordi han var en stor inspirasjonskilde for Arendt. Til slutt har jeg valgt å se om det finnes noen religiøs tradisjon eller bibeltolkning som ligger nær Arendt syn, og tar her spesielt for meg immigrantideologien.

5.1 Sionismen og nasjonalismen

Sionismens suksess ligger i at de klarte å løse et av de mest sentrale jødiske problem i moderne tid. Konsekvensen av dette var imidlertid nye dilemmaer for den religiøse jødiske tradisjonen. Siden sionismen i stor grad innehar den samme funksjonen for jødedommen som selve religionen har for andre, har jødedommens egentlige rolle og funksjon blitt tvetydig. Fordi sionismen tilegner seg den klassiske jødedommens eskatologiske språk og symbolikk, står jødedommen overfor to alternativer: enten forkaste sionismen, eller føye seg etter historiseringen og politiseringen av det som tidligere hadde stått over politikk og under historie.¹⁰⁵

Jeg har tidligere påpekt at statsviter Øyvind Østerud hevder at "nasjonalisme er en doktrine om uavhengighet og selvhevdelse for et kollektiv, en nasjon".¹⁰⁶ Men hvordan skulle jødene definere sin nasjon? De hadde verken felles territorium eller felles språk, de var spredt rundt om i hele verden og det hebraiske språket ble kun brukt i den religiøse sfæren.¹⁰⁷

¹⁰⁵ Neusner, 1974: 217.

¹⁰⁶ Østerud, 1994: 15.

¹⁰⁷ Mange jøder snakket riktignok jiddisk, som er et språk basert på tysk med låneord fra hebraisk, slavisk og arameisk.

Skillelinjene mellom den kulturelle og den politiske sionismen kan grovt sett sammenfattes ved Theodor Herzls politiske sionisme og Ahad Haam kulturelle sionisme. I *Jødestaten* skisserte Herzl en moderne, sekulær stat. Den var fri for henvisninger til jødene som Guds utvalgte folk, og Herzl hadde ingen spesiell draging til Palestina. Det avgjørende for hvor staten skulle ligge var ikke historisk tilknytning, men politisk gjennomslag.¹⁰⁸ Den kulturelle sionismens far var den ukrainske jøden Ahad Haam. Haam ønsket seg ikke en moderne nasjonalstat slik Herzl gjorde, men mente at Palestina måtte bli et jødisk kultursentrum. Han var redd for at den jødiske kulturen skulle brytes ned i diasporaen. Det var jødedommen og den hebraiske kulturen som burde danne grunnlaget for sionismen som moderne bevegelse, i følge Haam. Videre trodde han ikke at jødene kunne samles i Palestina, og dette var heller aldri hans mål. Det var jødedommens, ikke jødenes, krise han mente sionismen skulle løse.¹⁰⁹

Den store forskjellen mellom Herzls politiske sionisme og Haams kulturelle sionisme var at for Herzl handlet det om å etablere en stat for jøder, mens det for Haam handlet om å legge det kulturelle grunnlaget for en jødisk stat.¹¹⁰

En vanlig definisjon av sionisme er "en nasjonal jødisk bevegelse, hvis formål er å gjøre Palestina til en jødisk stat, og å løse det europeiske jødespørsmålet ved å organisere en masseutvandring dit".¹¹¹ Denne definisjonen utelukker den kulturelle sionismen, og får leseren til å anta at sionismens eneste mål var jødisk statsdannelse. Den kulturelle sionismen var svært sentral i utviklingen av jødisk nasjonalidentitet. De kulturelle sionistene utfylte Herzls nasjonsbegrep fordi de tok utgangspunkt i kulturelle særtrekk som jødene kunne kjenne seg igjen i.¹¹²

Den israelske historikeren Yosef Gorny peker på fire kriterier som han mener er sionismens hjørnesteiner, som alle aspekter av sionismen kan enes om: For det første hadde alle sionistiske retninger Palestina som mål, enten de ønsket det som åndelig eller som fysisk

¹⁰⁸ Harket, 2001: 170.

¹⁰⁹ Harket, 2001: 132.

¹¹⁰ Harket, 2001: 211.

¹¹¹ Banik, 2007: 15.

¹¹² Banik, 2007: 55.

sentrum. For det andre ville de se jødene som majoritet i Palestina, og slik endre den jødiske nasjonen fra å være minoritet i verden til å være majoritet i eget land. For det tredje så de at det var behov for både økonomisk og sosial omveltning. Det fjerde og siste kriteriet var at de mente at hebraisk språk og kultur måtte være grunnlaget i det jødiske hjemlandet.¹¹³

Felles for Haam og Herzl er at begge handlet i en tid der sionismen var en idé som handlet om å skape et jødisk idealsamfunn i harmoni med omgivelsene. De var derfor i stor grad frikoblet fra de faktiske realitetene i Palestina, og tok i liten grad høyde for at det kunne oppstå konflikt med palestinerne. I den grad Herzl omtalte palestinerne var det med optimisme, han så dem ikke som fiender, men som potensielle partnere. Haam på sin side mente at jødisk flertall i Palestina var en forutsetning for at det skulle bli et kulturelt sentrum. Han så videre for seg at en palestinsk minoritet etter hvert kunne assimileres.¹¹⁴

Vi har tidligere sett at Hannah Arendt verdsatte mye av det sionismen stod for. Men hun var også svært ofte veldig uenig. Jeg vil våge å påstå at Arendt også kunne stille seg bak Gornys fire kriterier. Hun var svært opptatt av jødernes rett til å bosette seg i Palestina, noe hun arbeidet aktivt for da hun jobbet med diverse aliyah. Hun så også behovet for sosial og økonomisk omveltning i landet, samt rettferdig politisk styring. Jeg kan ikke se at hun var så veldig opptatt av det hebraiske språket, men så Palestina som en viktig for oppbyggingen av jødisk identitet og kultur. Om det skulle være jødisk eller palestinsk majoritet kan det syns som om hun ikke er så veldig opptatt av. Det hun derimot er opptatt av er at uavhengig av hvem som er majoritet så skal begge folkeslagene ha like rettigheter. I dette ligger mye av grunnen til at Arendt aldri helt identifiserte seg med sionismen. Det var et problem for henne at den palestinske befolkningen som allerede bodde og levde i Palestina ikke ble tatt hensyn til.

Hvis man skal stille Arendt opp mot Haam og Herzl, kan det ved første øyekast virke som om hun er likest Haam. Med sin tanke om et kulturelt sentrum i Palestina, og ikke nødvendigvis en suveren stat slik Herzl ønsket seg. Men så enkelt er det nødvendigvis ikke. Jeg mener at Arendt på veldig mange områder har flere likheter med Herzl. De ønsket i veldig stor grad de

¹¹³ Gorny, 1998: 246-247.

¹¹⁴ Gorny, 1998: 102.

samme tingene. Herzls ønske vektlegger en moderne stat som skulle være en del av et internasjonalt samfunn. Slik jeg leser Hannah Arendt var dette også hennes ønske. Forskjellen ligger bare i det at han ønsket seg en suveren nasjonalstat for jøder, hun ønsket seg en moderne og sekulær stat som jødene og palestinerne kunne styre og drive sammen. Som sagt var hun svært opptatt av minoritetsrettigheter og likestilling. Som tidligere påpekt skriver hun i artikkelen "Can the Jewish-Arab Question Be Solved?" fra 1943 at det jødiske folket bør få politisk status som et folk med rettigheter på samme linje som resten av det Britiske samveldet. Hun påpeker raskt at dette også gjelder palestinerne. Hun skriver videre at både jødene og palestinerne i Palestina bør ha like rettigheter som medlemmer av et større system, som skal sikre begge folkenes nasjonale interesser. Spørsmålet om hvem som skal styre blir dermed uinteressant. Arendt mener at hvis jødene slutter å kreve sin egen stat, så vil de få samme politiske status som resten av det britiske samveldet. Som følger av dette vil Palestina få spesiell status som jødisk hjemland, skriver Arendt.¹¹⁵

Selv om Hannah Arendt er uenig i mye av den sionistiske ideologien, finnes det som vist også flere likheter. Sionismen var den ideologien som satt i gang hennes egne tankeprosesser rundt de mange jødiske spørsmål. Og selv om hun var grunnleggende mot i spesielt spørsmålet om hvordan den jødiske staten skulle se ut, formet sionismen henne på flere måter, og kan derfor ses på som en autoritet for henne – selv om hun kanskje argumenterte mer mot den, enn med den.

5.2 Judah L. Magnes, Brit Shalom og Ihud

Judah Magnes er på mange måter en av bi-nasjonalismens fedre. Han var med i opprettelsen av Brit Shalom og den senere semi-politiske organisasjonen Ihud. Han var også en viktig person i Hannah Arendts liv og virke. Hun har skrevet mye både om ham og brukt hans synspunkter og vinklinger i sine egne skrifter. Han er viktig for oppgaven fordi han spilte, slik jeg ser det, en stor rolle for Arendt, og fordi det er viktig for oppgaven å vise at det fantes andre krefter som dro i samme retning som Arendt.

¹¹⁵ Arendt, 1943: 196-197.

Judah Magnes tilhørte en førstegenerasjons amerikansk-jødisk familie. Hans foreldre hadde immigrert til Amerika på 1800-tallet, fra Sentral-Europa. Han ble født 5. juli 1877, og døde i New York i 1948. Fra 1922 og frem til det året han døde bodde han i Jerusalem.¹¹⁶ I sin ungdom ble "amerikanisme" en slags religion for ham. Denne religionen skulle bringe frelse til alle mennesker, og han så den amerikanske grunnloven som en himmelsk åpenbaring. Men på tross av sin kjærlighet til Amerika følte han tilhørighet og samhold med jøder overalt, og han var overbevist om at jødedommen måtte bevares og ikke fragmenteres i forskjellige land.¹¹⁷ Magnes fikk sin universitetsgrad i 1898, men fortsatte med jødiske studier ved universitetet i to år til. I juni 1900 ble han ordinert rabbi. Han dro videre til Berlin og studerte Talmud, historie, homiletikk og religionsfilosofi ved det Jødiske Universitetet i Berlin. Her opplevde han en ny jødisk verden som var spekket med iver for Palestina.¹¹⁸

Sionismen ble viktig for ham. Til sine foreldre skrev han:

Zionism has made me more eager to study hard. It has decided me to make my main subject Semitics instead of Philosophy. I wish to live now more like a Jew, that is, an Orthodox Jew, and to eat Kosher. Since I have become a Zionist, my view of life has changed, my view as to my calling has changed, my hopes and my prayers have changed. It makes me more than a mere Preacher and Community-leader; it makes me a worker for the preservation of the Jewish people as a whole, and for their better life in their own land ... Zionism is more to me than anything else in the world.¹¹⁹

Gjennom hele livet følte Magnes slektskap til den hasidiske jødedommen, selv om han ikke delte deres mystiske tro.¹²⁰ Under masseimmigrasjonen fra Øst-Europa til Amerika så han det som sitt mål å hjelpe immigrantene med å bevare sin jødiske tro. Han bestemte seg for å lære og mestre både jiddisk og hebraisk, slik at han kunne snakke med de immigrerte jødene. Før han fullstendig forstod de politiske problemene innad i sionistbevegelsen skrev han en pamflett som han kalte "What Zionism has given to the Jews". Her setter han ord på at jødene er et folk, med en nasjonal fortid, en nasjonal nåtid og en nasjonal fremtid.¹²¹

¹¹⁶ Bentwich, 1949: 10-11,

¹¹⁷ Bentwich, 1949: 22.

¹¹⁸ Bentwich, 1949: 24.

¹¹⁹ Bentwich, 1949: 27.

¹²⁰ Bentwich, 1949: 29.

¹²¹ Bentwich, 1949: 61.

Israel måtte være sentrum for verdensjødedommen, i følge Magnes. Med sammenbruddet man så i Øst-Europa var det viktigere enn noen gang at jødene fikk etablere et reservoar i det landet hvor de har sin opprinnelse, hvor deres hellige skrifter ble skrevet. Magnes sier: "Here Judaism may develop in its own atmosphere and upon its native soil. Here at least the Jews will be a majority, and not as everywhere else a minority"¹²².

Bentwich beskriver Magnes som den perfekte demokrat. Han hadde en ufeilbarlig respekt for de som ikke mente det samme som han. Selv om han var sta som et esel selv, så han på opposisjon som en dyd. Og han lot aldri politisk uenighet påvirke personlige relasjoner.¹²³

I juni 1915 trakk han seg fra alle sine verv i sionistbevegelsen. Begrunnelsen var at han mente sionismen gikk lenger og lenger bort fra det opprinnelige målet, som var Sion.¹²⁴

I 1925 organiserte en liten gruppe av intellektuelle og professorer seg, og kalte seg for Brit Shalom¹²⁵. De forfektet en bi-nasjonal stat hvor araberne og jødene skulle ha like rettigheter. De stilte seg i opposisjon til Balfour-deklarasjonen fra 1917, og tok senere det svært upopulære standpunktet at britene aldri skulle ha lovet Palestina til jødene. De aller fleste som identifiserte seg med Brit Shalom ble sett på som naive og urealistiske, samt som svikere av sionismen.¹²⁶ Judah Magnes ble den første lederen av Brit Shalom.

Under de voldelige sammenstøtene mellom jøder og palestinere i august 1929, ble Judah Magnes overbevist om at "Zionist policy must be gone over again from the beginning, and given an entirely new orientation on a pacifist basis". Allerede da deklarasjonen ble til i 1919 hadde Magnes vært ute og advart om det nye jødiske Palestina:

To my mind no Peace Conference has the right to give away any land to any people, even though it be the Land of Israel to the People of Israel. If self-determination were a true principle for other peoples, it is just as true for the Jewish people, here, there, and everywhere. If democracy means something for the oppressed peoples of the world, it must mean just that thing for the Jewish people ... our new beginnings in Palestine are burdened by this gift.¹²⁷

¹²² Bentwich, 1949: 62.

¹²³ Bentwich, 1949: 67.

¹²⁴ Bentwich, 1949: 70.

¹²⁵ **Brit Shalom:** (hebraisk: ברית שלום, "covenant of peace")

¹²⁶ Bernstein, 1996: 109.

¹²⁷ Bentwich, 1949: 174.

Dette utsagnet var det første hvor han uttrykket sin ide om en jødisk-arabisk allianse. Videre argumenterte han hardt for at det britiske palestina mandatet ikke var et stabilt nok fundament for det nye jødiske hjemlandet. Magnes mente at det var en illusjon å tro at Israel kunne bli forløst av en politisk tjeneste. Han ønsket at sionismen skulle rotfestes, ikke bare i landet, men i moralsk lov. Og viktigst av alt; pasifisme måtte være landets grunnleggende basis. Dette var et konsept som han fant grunnlag for i de hebraiske profeters lære om tilbakevendingen: jødene ville gjenvinne sitt hjem på fredelige måter.¹²⁸ Magnes så Palestina som et unikt land, som skulle styres på unike måter. Prinsippene som ligger til grunn for hans tro på jødisk-palestinsk enighet, er som følger:

1. Konstitusjonell utvikling mot selvstyre.
2. Enighet hva gjelder immigrasjon i en gitt periode. I denne perioden skal heller ikke det jødiske samfunnet være majoritet.
3. Felles økonomisk utvikling.
4. En palestinsk union eller føderasjon som sammen med sine arabiske naboer danner et regionalt imperium, som vil dempe de palestinske arabernes frykt for å havne i mindretall i sitt hjemland.¹²⁹

Da Magnes returnerte til Palestina samme høst ble han sikker på at han måtte gjøre noe med en gang. Han var overbevisst om at jødenes eneste politiske oppgave måtte være å kjempe for en forståelse med palestinerne. Han mente de måtte velge mellom dette og avhengigheten av Storbritannia.¹³⁰ I sin semesteråpningstale ved Hebrew University i Jerusalem, november 1929 sa han: "It is one of the great civilizing tasks before the Jewish people to try and enter the Promised Land, not in the Joshua way, but bringing peace and culture, hard work and sacrifice, and a determination to do nothing that cannot be justified before the conscience of the world"¹³¹

¹²⁸ Bentwich, 1949: 176.

¹²⁹ Bentwich, 1949: 176.

¹³⁰ Bentwich, 1949: 177.

¹³¹ Bentwich, 1949: 178.

Bentwich skriver at profeten Jeremia var Magnes ledestjerne. Han ville at det nye Judea skulle bli "... a land set for a halting-place of enmities, a covenant of reconciliation".¹³²

Magnes talte om sin visjon om en fredfull forståelse både til palestinske ledere, så vel som til sitt eget folk, og han kjempet for de personlige relasjonene folkene imellom: "If we are to live in this country, it must be by an act of faith. We must have faith in our own people and in our brother peoples, that we may be able to live together in amity, and this in spite of the great weakness we have and that we know them to have".¹³³

Da Biltmore-programmet ble kunngjort, og flere amerikanske jøder støttet seg til programmet, stod Magnes i opposisjon. For han var det klart at alle forsøk på å sette programmet ut i liv ville føre til krig med den arabiske delen av befolkningen. Han bestemte seg for å opprette en selvstendig politisk forening, som skulle fremheve det bi-nasjonale alternativet. Han gav foreningen det treffende navnet: Ihud (איחוד) – som er det hebraiske ordet for union.¹³⁴ Ihud ble ikke formet som et parti, men mer som en forening av kvinner og menn som delte overbevisningen om at jødene og araberne skulle forme ett samvelde. Palestina skulle ikke deles mellom dem og at det eneste rette var å forme en bi-nasjonal stat. Det var på mange måter mer et debattforum, enn et parti.¹³⁵ Magnes ønsket at Ihud skulle påta seg sosiale, kulturelle og praktiske prosjekter, og inngå i personlige relasjoner. Dette ønsket ble aldri oppfylt, og Ihud forble en liten og begrenset sirkel uten noen form for innvirkning på det offentlige liv.¹³⁶

Hannah Arendt og Judah Magnes var enige om minst en ting - Palestina skulle være jødenes hjemland og en bi-nasjonal stat. De var også i stor grad enige om hvilke prinsipper som skulle ligge til grunn for staten. Begge ønsket seg konstitusjonell utvikling mot selvstyre, og lokale selvstyrrer som bestod av både jøder og palestinere. Både Arendt og Magnes pekte på av Palestinas selvstendighet bare kunne sikres ved at de to folkene samarbeidet. Begge så viktigheten av å bygge bro, og Magnes gjorde dette til sitt aller fremste mål. Slik jeg leser Hannah Arendts skrifter mener jeg at det er tydelig at Magnes og hans meninger har betydd

¹³² Bentwich, 1949: 179.

¹³³ Bentwich, 1949: 180.

¹³⁴ Bentwich, 1949: 252.

¹³⁵ Bentwich, 1949: 252.

¹³⁶ Bentwich, 1949: 253.

mye for formingen av hennes eget syn. Både Magnes og Arendt hadde vært aktive innad i sionistbevegelsen, og begge hadde kommet fram til at sionismens store mål manglet viktige aspekter. Viktigst for Magnes og Arendt, som sionismen manglet, var erkjennelsen av at det allerede fantes et palestinsk folk i Palestina. De ønsket nært samarbeid med palestinerne som sine naboer og så at fred i området kun ville oppnås gjennom gode og fredelige forhandlinger. I 1948 skrev Hannah Arendt en artikkel, oppfordret av Magnes, som fikk navnet "Peace or Armistice in the Near East?". I åpningsparagrafen skriver hun:

Peace in the Near East is essential to the state of Israel, to the Arab people, and to the Western world. Peace, as distinguished from an armistice, cannot be imposed from the outside; it can only be the result of negotiations, of mutual compromise and eventual agreement between Jews and Arabs.¹³⁷

Det er først og fremst interessant å lese de fire prinsippene som ligger til grunn for Magnes' tro på jødisk-palestinsk enighet¹³⁸, opp mot Hannah Arendts fem prinsipper for den jødiske hjemland. Disse to listene er nesten helt identiske, og skilles fra hverandre ved at Arendt kanskje har et sterkt fokus på skille mellom stat og hjemland. Samtidig som hun har et punkt mer som handler om håndtering av ulovlig militæraktivitet.

Jeg synes det er utrolig spennende å lese både Arendt og Magnes i lys av situasjonen i dagens Israel og Palestina. Det er kanskje lett å si det i 2015, men jeg vil våge å påstå at om britene og FN hadde hørt mer på kanskje spesielt Magnes, hadde konflikten sett annerledes ut i dag. Det er en kjent sak at å møte noen ansikt til ansikt gjør noe med en, det skaper relasjoner og vilje til å samarbeide. Jeg mener at det burde vært mye mer fokus på å få de to folkene til å samarbeide, og jeg vil kanskje også påstå at det ikke er for sent. Det er fremdeles mulig å skape gode relasjoner og godt samarbeid mellom jødene og palestinerne i området.

Det de er uenige om er om det jødiske folket skal opprette sin egen hær eller ikke. Magnes mente at det jødiske folket skulle være et pasifistisk folk, der fred skulle oppnås gjennom samarbeid, forhandling og relasjoner. Arendt på sin side var nok enig i at freden i Palestina bare kunne oppnås gjennom forhandlinger, men hun mente også at det jødiske folket skulle danne sin egen hær og sloss for sine rettigheter. Hun mente at jøder som ble forfulgt og

¹³⁷ Arendt, 1950 (1948): 423.

¹³⁸ Se side 54.

drept fordi de var av jødisk opprinnelse, skulle forsvare seg som jøder – ikke som tyskere, franskmenn eller polakker. Magnes på sin side var pasifist og var tro mot det pasifistiske synet i alt han foretok seg.

Hvorfor fikk ikke Judah Magnes og Hannah Arendt flere tilhengere? Hvorfor fikk de aldri gjennomslag for saken de trodde på? En sak som for meg virker som den riktige og mest rettfærdige for alle parter involvert.

Jeg tror det er flere faktorer som spiller inn her. For det første var det en forholdsvis liten gruppe som mente dette, i alle fall en liten gruppe som aktivt kjempet for det. De hadde ikke noen særlig påvirkningskraft, og det er en kjent sak at da er det ikke like lett å henge seg på. For det andre ble sionismen fort ansett som en jødisk bevegelse, en bevegelse som arbeidet for jødisk nasjonalisme og jødiske rettigheter. Med den jødiske historie i bakhodet er det forståelig at mange jøder sluttet seg til bevegelsen. Jeg kan tenke meg at sionismen på mange måter ble den jødiske nasjonalismens frelser. Jødene hadde i lang tid levd i minoritetssamfunn rundt om i hele Europa, og plutselig vokste det fram en bevegelse som ville beskytte og ta vare på deres rettigheter som jøder. Hannah Arendt påpeker også dette i skriftet "The Jewish State", og sier at sionismens store fordel er at de klarte å konvertere jødene til en nasjon som alle andre nasjoner.¹³⁹ Som gruppe er det også lett å se forbi trivielle forskjeller når man kan enes om noe større, dette er et poeng Arendt påpeker at også Theodor Herzl var klar over. Han skal ha sagt: "A nation is a group of people ... held together by a common enemy"¹⁴⁰. Men hun er også veldig tydelig på at meningsenstemmighet blant en så stor gruppe mennesker er et illevarslende fenomen. Hun mener at meningsenstemmigheten ødelegger det sosiale og personlige livet som er basert på det faktum at vi er forskjellige av natur og av overbevisning. En enstemmig offentlig mening tenderer til å eliminere de som måtte være uenige: ".. mass unanimity is not the result of agreement, but an expression of fanaticism and hysteria"¹⁴¹. For det tredje tror jeg 2.verdenskrig spilte en stor rolle i oppslutningen til sionismen. Arendt skriver at for jødene som opplevde 2.verdenskrig ble alle andre folkeslag like, og hun mener videre at det er dette

¹³⁹ Arendt, 1946: 380.

¹⁴⁰ Arendt, 1944: 359.

¹⁴¹ Arendt, 1948: 392.

som ligger til grunn for deres sterke ønske om å dra til Palestina. Det handler ikke om troen på at de vil være trygge der, det handler om et ønske om å leve sammen som jøder – koste hva det koste vil.¹⁴²

Som bi-nasjonalist var Judah Magnes en stor inspirasjonskilde for Hannah Arendt. Han var grunnlegger av to bevegelser som Arendt hentet både støtte og inspirasjon hos; Brit Shalom og Ihud.

5.3 Religiøs tradisjon/teologi

Hannah Arendt var ingen utpreget religiøs jøde. Jeg synes allikevel at det er både interessant og viktig å se på likhetene mellom religiøs tradisjon og teologi, og hennes meninger. Veldig ofte brukes bibelen som argumentasjon på hvorfor jødene har rett til å bosette seg i Palestina (og Israel, etter dagens vokabular). Etter min mening trekkes denne siden av saken alt for sjelden opp. Jeg anser det derfor som viktig for oppgaven å se på om det finnes noen landteologier som ligger tett opp mot Arendt.

Ideen om et hjemland har dype røtter i den hebraiske bibelen. Alle rabbinske kilder som bygger på skriften er på samme vis tydelige når de snakker om betydningen av landet. Israel og land hører uløselig sammen. Det er ikke noen tilfeldighet at 1/3 av *Mishnah* er knyttet til land. Sammenhengen mellom Israel og land var ikke en tilfeldighet, men en del av en guddommelig hensikt og rettleiding – slik som loven selv.¹⁴³

Konseptet "land" er et sentralt tema, om ikke det mest sentrale temaet, i bibelsk tro, skriver bibelforskeren Walter Brueggemann. Bibelsk tro er jakten på historisk tilhørighet.

Brueggemann skriver videre at det er liten tvil om at de siste tiårene har skapt en ny bevissthet rundt "land" som et sentralt jødisk tema i relasjon til staten Israel.

¹⁴² Arendt, 1946: 386.

¹⁴³ Davies, 1994: 56.

Lawrence Hoffmann skriver at da de siste patriarkene døde endret pakten med Gud form. Fra å ha vært individuell ble den nasjonal – det er patriarkenes etterkommere som nasjon som inngår i pakten. JHWH var ”Abrahams, Isaks og Jakobs Gud”, men han ble aldri ”Moses Gud” eller ”Davids Gud” eller noen andre individers. Han ble Israels Gud.

Historien om patriarkene starter med Guds kommando til Abraham om å forlate hjemmet og reise til ”det landet som jeg skal vise deg” (Gen. 12, 1). Gud-folk-land forholdet fornyes med alle Abrahams etterkommere, men er ikke noe annet sted like utbrodert som i Abrahams tilfelle. Isak ble bekreftet til pakten før han ble født. Jakob lærte om landløftet fra sin far. I hvert tilfelle med Isak og Jakob handler løftet om Guds forhold til patriarkene før dem. Gjennom hele den patriarkalske narrativ er landet det sentrale fokus for pakten og beskrivelsen av Guds forhold til forfedrene. Pakten blir heller aldri presentert uten at den også refererer til landløftet.¹⁴⁴

Fra begynnelsen av Exodus ser man at løftet som hadde virket så veldig fjernt, har blitt følbart. I Exodus 1, 1-4 er Jakobs (som fikk navnet Israel) etterkommer nevnt. Men allerede når man kommer til vers 7 har uttrykket sluttet å referere til patriarken Israels etterkommere – fra nå av handler det om den gryende nasjonen. I Exodus 1, 9 sier Faraos: ”Se, Israelfolket har blitt for stort og tallrikt for oss”. Ved å si dette blir Faraos den første som peker på at løftet er oppfylt – Israels barn har blitt et folk. Exodus 1-18 forteller om nasjonens fødsel, som Abraham og hans etterfølgere hadde blitt lovet.¹⁴⁵

En stor del av Torahen handler om landet og hva folket skal gjøre når de kommer dit. De må ikke glemme at landet er gitt dem av Gud, og derfor alltid forblir hans. Når de ankommer landet er det tre betraktninger som er ekstra viktige:

1. Torahen insisterer på at landet skal være et sted hvor Israels Gud blir tilbedt. Denne Gud er ikke hvem som helst, men Han som åpenbarte seg for Moses.
2. Landet skal være stedet hvor sabbaten holdes, ikke bare av menneskene men av landet i seg selv.

¹⁴⁴ Hoffmann, 1986: 67.

¹⁴⁵ Marchadour & Neuhaus, 2007: 20-21.

3. Landet er stedet hvor Torahen blir fulgt. Rettferdighet (*hebraisk: mishpat*). Man skal vie ekstra oppmerksomhet til de fattige, de utstøtte, enkene og de foreldreløse. Landet er stedet hvor alle forpliktelsene i paktens skal leves ut. Paktens forpliktelser er delt i to: Gud befrikk sitt folk fra slaveri slik at de kunne tjene Ham, og deres naboer skal elskes på den rettferdige måte, gjennom respekt for deres verdighet og rettigheter.¹⁴⁶

I alle tekster som snakker om at Israel skal bli en hellig nasjon legges vekten på at Landet tilhører Gud. Landet er stedet hvor man skal takke Gud for Hans gaver, og huske på at Gud reddet folket fra Egypt og førte dem til hvilens sted. Menneskets aktivitet og Guds gaver kommer sammen i Landet. Landet er også stedet hvor man skal ta de riktige avgjørelsene, avgjørelser som er nødvendige for å skape rettferdighet.¹⁴⁷

5.3.1 Land as Host Country – an immigrant ideology:

Det finnes mange forskjellige ideologier man kan støtte seg til når man diskuterer Israel som land. Men læren om det lovede land er fundamental uavhengig av ideologi, og den er hyppig tolket. Følgende vil jeg se på immigrantideologien, og om det finnes noen likhetstrekk til Arendts syn i denne ideologien.

I denne ideologien er narrativen om Abraham den viktigste, og i sin utleggelse av ideologien bruker professor i bibelstudier Norman Habel narrativen som ett litterært stykke (Gen 11, 31-23-30). Habel påpeker videre at Abrahams kall til Kanaan er en del av en migrasjonsnarrativ (Gen. 11, 31-12, 9), og denne kan deles inn i seks elementer:

- Familien til Tarah reiser fra Ur til Kanaan.
- De bosetter seg i Harran.
- Gud kaller Abraham til å fortsette mot Kanaan.
- Reisen til Kanaan.

¹⁴⁶ Marchadour & Neuhaus, 2007: 23.

¹⁴⁷ Marchadour & Neuhaus, 2007: 24.

- Abrahams reise gjennom vertslandet Kanaan.
- Opprettelsen av hellige steder i vertslandet.¹⁴⁸

Habel påpeker at Kanaan ikke er en fullstendig ukjent destinasjon, og at teksten heller ikke gir oss noen forklaring på hvorfor gruppen skal forlate Ur. Walter Brueggemann påpeker at det heller ikke finnes noen indikasjon på at de utvises fra Ur. Kanaan er mulighetenes land, og hele målet for migrasjonen. Abraham er en viktig del av denne planene, og han og hele hans familie er immigranter.¹⁴⁹

Migrasjonsnarrativen kan være ment for å vise israelittene i eksilet i Babylonia, at de ikke var på et totalt fremmed sted. Deres forfedre kom fra det samme landet, og hadde slektskap til folket der. Ur var, tross alt, en del av Babylonia, skriver Habel. Uansett hvilken historisk kontekst som lå til grunn da narrativen ble til, reflekterer teksten ingen fremmedgjøring mellom Ur og Kanaan. Ur er det gamle hjemlandet, og Kanaan det nye vertslandet – det er nært knyttet sammen av Abraham.¹⁵⁰

Abraham reiser fra et land til et annet, men han avbildes ikke som en fattig og landløs person. Han avbildes som en helt som blir ledet av Gud i søken etter et nytt land. En helt som tilfører et bånd mellom et gammelt hjemland og et nytt land. Han avbildes som immigrant, ikke som flyktning.¹⁵¹

Karakteriseringen av Abraham som immigrant blir også tydelig i bruken av den hebraiske termen *ger*. Termen oversettes ofte med fremmed, men Frank Spina har argumentert for at termen immigrant er en mer passende gjengivelse. Dette mener han fordi immigrant reflekterer de sosiale faktorer og vilkår som assosieres med emigrasjons- og immigrasjonsprosessen.¹⁵²

¹⁴⁸ Habel, 1995: 116-117.

¹⁴⁹ Habel, 1995: 117.

¹⁵⁰ Habel, 1995: 118.

¹⁵¹ Habel, 1995: 118.

¹⁵² Habel, 1995: 119.

På to steder i narrativen blir det gitt løfter til Abraham (Gen. 12, 2-3, 7). Disse løftene gir oss viktige ledetråder i forståelsen ideologien i narrativen:

- Abraham skal bli en stor nasjon.
- Abrahams navn skal bli stort.
- Abraham skal bli til velsignelse.
- Abrahams ætt skal arve landet.¹⁵³

Det første løfte innebærer en fremtidig historie, hvor Abrahams familie vil gå fra å være en liten sosial gruppe til å være en politisk makt som kontrollerer interessene i landet. Kanaan skal være hjemlandet for denne store nasjonen. Løftet om å gjøre Abrahams navn stort står vanligvis i kontrast til folket i Babel, som forsøkte å skape et navn for seg selv og bygge et tårn til himmelen (Gen. 11, 4). I det tredje løftet gis Abraham velsignelsens makt. Habel peker på et skifte: makten ligger ikke lenger hos monarken, men hviler på skuldrene til en families overhode. Abrahams familie og deres etterkommere skal bli til velsignelse for andre familier: "I deg skal alle slekter på jorden velsignes" (Gen. 12, 3¹⁵⁴). Landet gis til Abraham, slik at han kan bli middelet som bringer velsignelse til andre slekter og familier.¹⁵⁵

Her ser vi at Abraham, overhodet i forholdsvis liten gruppe, skal bringe velsignelse til en større sosial gruppe. I den umiddelbare konteksten betyr dette at han skal velsigne familiene som allerede bor i vertslandet Kanaan. I den videre konteksten betyr det at Abrahams etterkommere har potensialet til å bringe velsignelse med seg til alle nasjoner på jorden. I det følgende løftet til Gud blir leserne informert om at Abraham skal være stamfar til en stor og mektig nasjon (Gen. 18, 17-19). Hans ansvar som stamfar er å sørge for at hans hus holder seg til Guds vei ved å handle rettferdig i landet. Løftet linkes spesifikt til Abraham som stamfar, som forlot sine forfedres hjem for å bli grunnlegger av et nytt hus.¹⁵⁶

Løftet om at Abraham skal bli en stor og mektig nasjon henger ikke sammen med ideologien om å dominere andre nasjoner, men er tett knyttet sammen med at gjennom han skal alle

¹⁵³ Habel, 1995: 120.

¹⁵⁴ Alle bibelsitater hentet fra Norsk Bibel – 11.

¹⁵⁵ Habel, 1995: 120.

¹⁵⁶ Habel, 1995: 121.

nasjoner i landet bli velsignet. Hvordan dette skal gjøres spesifiseres ikke. Men velsignelse innebærer formidling av livets makt – en makt som ofte blir assosiert med monarker og prester. Makten inkluderer fruktbarhet (Gen. 17,16), økonomisk vekst (24,35), politisk kontroll (24,60) og sosial viktighet (12,2; 17,16). Nasjonen av Abrahams etterkommere skal styrke, ikke svekke, de andre nasjonene som bor i vertslandet.¹⁵⁷

Landløftet som komplementerer de forutgående løftene i Gen 12, 1-3, blir avslørt separat og er det første løftet Abraham får når han har kommet inn i landet og er blant alle andre nasjoner i landet.¹⁵⁸

Læren om landløftet blir først lansert som en del av migrasjonsfortellingen, men den blir utvidet på flere måter gjennom hele fortellingen om Abraham – med kun noen eksplisitte taler fra Gud som avbrytelse. Den første utvidelsen finner sted rett etter at Abraham tilbyr å dele landet med Lot (Gen. 13, 5-13). Ikke bare har Abraham og hans ætt fått landet, de kan også forvente å ha det for alltid:

Herren sa til Abram etter at Lot hadde skilt lag med ham: «Løft blikket og se deg omkring fra det stedet der du står, mot nord og sør, mot øst og vest! For hele det landet du ser, vil jeg gi deg og din ætt for alltid. Jeg lar din ætt bli som støvet på jorden. Kan noen telle støvet på jorden, skal også din ætt kunne telles. Stå opp og dra omkring i landet på langs og på tvers! For det er deg jeg vil gi det til» (Gen. 13, 14-17)

Abrahams rett til land, basert på karakteren i løftene, er gitt han i ubetinget tillit. Her er det ingen klausuler, slik vi ser er typisk for den teokratiske ideologien i Deuteronomium. Det er ingen advarsler mot kanaaneisk korrupsjon, ingen krav om å følge loven. Abrahams tro på løftet er tilstrekkelig bevis for alliansen med Gud (Gen. 15,6) og den rituelle omskjærelsen er tilstrekkelig tegn på paktens trofasthet (Gen. 17,9- 11, 13).¹⁵⁹

Agendaen bak landløftene er utypet med kunstnerisk finesse i fortellingen om Abraham. Abraham blir beskrevet som et eksempel på hvordan man skal dele land, håndtere konflikter og komme med velsignelse til alle innbyggerne i landet. Vertsfolket i landet lever side om side med Abraham, og han er en velkommen immigrant midt i blant dem. For at fredfulle

¹⁵⁷ Habel, 1995: 122.

¹⁵⁸ Habel, 1995: 122.

¹⁵⁹ Habel, 1995: 123.

relasjoner skal bevares må Abraham gjenkjenne den retten kanaaneerne har til sine respektive territorier.

Når området blir for lite til at både Abraham og Lot kan bo der, peker Abraham til et område som er åpent for bosetning og gir dette til Lot, selv om det etter all sannsynlighet allerede bor kanaaneere der. Med andre ord, Abraham deler landet med Lot og med kanaaneerne i regionen. Det kan virke som om Abraham kommer som en agent med ett mål: fredelig co-eksistens. Landideologien han representerer er avbildet som svært imøtekommende. Abrahams storsinnethet provoserer Gud til å forsterke landløftet. Den nye versjonen av løftet vektlegger at hele landet er Guds land (Gen. 13,14-17).¹⁶⁰

Enda mer treffende er rollen Abraham får i den følgende narrativen, når han skal redde Lot (Gen. 14). Abrahams møte med alle de fire monarkene bekrefter hans rolle som fredsmekler i Kanaan. Også Abrahams møte med Melkisedek viser noe av dette: Melkisedek var både konge og prest. Ved at Abraham deltar i ritualet med ham (Gen. 14,17-20) viser han at han respekterer innbyggerne i Salem og han anerkjenner deres Gud, El Elyon. At Abraham også mottar velsignelse fra Melkisedek viser at han anerkjenner Melkisedeks makt og hans autoritet som prest på et hellig sted i Kanaan. At Abraham anerkjenner Melkisedeks posisjon leder til fredelige relasjoner mellom Abrahams folk og vertsfolket i landet. Immigranten Abraham ønskes velkommen som venn i sitt nye vertsland og deres kultur.¹⁶¹

Det som virkelig er verdt å merke seg er at den militante, og til dels voldelige, ideologien vi finner i Deuteronomium, som krever at landet skal renses for all religiøs kanaaneisk kultur, er ikke å finne i denne ideologien. Istedenfor følger Abraham en livsstil i Kanaan som vektlegger velsignelse, og som skaper fredelige relasjoner med de andre landeierne. Abrahams funksjon i det nye landet har blitt å være ambassadør for vennlighet blant likemenn.¹⁶² Han avbildes stadig som en diplomatisk leder som respekterer rettighetene til alle som bor i landet. Han blir selve symbolet på immigrantfolk som søker å leve et fredelig liv, samt bygge broer med det de som allerede bor i vertslandet.¹⁶³

¹⁶⁰ Habel, 1995: 126.

¹⁶¹ Habel, 1995: 126.

¹⁶² Habel, 1995: 127.

¹⁶³ Habel, 1995: 129.

Med vertsland som ideologi brukes Abraham som bilde på at man skal anerkjenne rettigheten til befolkningen som allerede bor i landet. Denne anerkjennelsen blir opprettet gjennom kultiske ritualer, fredelige forhandlinger, traktater og landkjøp. Abrahams rettigheter og ansvar er ikke de samme som en monark eller en krigsherre har, men er tett knyttet sammen med det å være stamfar. I dette ansvaret ligger anerkjennelsen av at Gud er vertsguddommen. Det er Gud som underviser Abrahams hus i hva som er rett og galt, og det er Gud som oppretter de fredelige relasjonene med alle folkeslag i landet.¹⁶⁴

Hannah Arendt var som sagt ikke en religiøs jøde. Hun uttaler heller aldri at hun henter inspirasjon direkte fra religiøse skrifter. Men man kan allikevel finne slående likheter mellom bibelske landideologier og hennes eget syn. For eksempel i immigrantideologien som vi har sett på over.

Det er interessant å lese landteologiske ideologier med Hannah Arendt og dagens situasjon i Midtøsten i bakhodet. Spesielt tanken om "landet er stedet der torahen blir fulgt" der det står:

Man skal vie ekstra oppmerksomhet til de fattige, de utstøtte, enkene og de foreldreløse. Landet er stedet hvor alle forpliktelsene i paktens skal leves ut. Paktens forpliktelser er delt i to: Gud befridde sitt folk fra slaveri slik at de kunne tjene Ham, og deres naboer skal elskes på den rettfærdige måte, **gjennom respekt for deres verdighet og rettigheter.**¹⁶⁵

Det er nesten som om vi hører Hannah Arendt i bakgrunnen. Landet har alltid vært viktig for jødisk tro og tanke, og også sionistbevegelsen brukte bibelen i sin argumentasjon. Men jeg vil påstå at det som ligger i paktens forpliktelser, som vist ovenfor, ikke har blitt opprettholdt og fulgt. "Deres naboer skal elskes på den rettfærdige måte, gjennom respekt for deres verdighet og rettigheter" – her er det enkelt å trekke parallellen til palestinerne som jødernes naboer. Det er også enkelt å høre Arendts klare tale om like rettigheter.

Som sagt er immigrasjonsideologien interessant når man snakker om Hannah Arendt og 1940-tallets situasjon. I løpet av tre år, etter opprettelsen av Israel i 1948, immigrerte 687

¹⁶⁴ Habel, 1995: 133.

¹⁶⁵ Marchadour & Neuhaus, 2007: 23.

000 jøder til Israel.¹⁶⁶ Med dette i bakholdet, samt Arendts ønske om begrenset og kontrollert immigrering, finnes det mange likheter mellom hennes politiske syn på situasjonen og det teologiske bildet på landet som sådan.

Den første er at Abraham aldri avbildes som flyktning, men som immigrant. Selv om jødene på begynnelsen av 1900-tallet på mange måter var flyktninger fra sine land, blir de aldri omtalt som flyktninger når de kommer til Palestina – da er de immigranter i sine forfedres hjemland. Hvorfor det er slik er ikke godt å si, men en måte å se det på er at jødene alltid har hatt et forhold til det hellige land. Arendt snakker heller aldri om jødene som flyktninger til Palestina, hun snakker om dem som immigranter. Jeg mener at dette er et viktig punkt nettopp fordi hun mente at de hadde rett til å være der, at Palestina skulle være jødenes hjemland. Selv om hun ikke reflekterer noe over dette selv, mener jeg at det er treffende at hun aldri kaller dem for flyktninger. En flyktning er et menneske som er på flukt fra sitt hjemland fordi det ikke lenger er trygt å være der. Selv om mange av jødene etter 1. og 2. verdenskrig var flyktninger, så skulle de ikke være flyktninger når de kom til Palestina. Arendts tanke om jødenes rett til å ha Palestina som hjemland gjenspeiles også i hennes praktiske arbeid med aliyahene på mens hun bodde i Paris.

Viktigst er løftet om at Abraham skal bli en stor og mektig nasjon, og vilkårene for nasjonen. Som tidligere påpekt betyr ikke dette at Abraham skal herske eller dominere andre nasjoner. Abrahams ætt skal være til velsignelse for alle. Velsignelse handler her om å formidle livets makt. Denne makten innebærer forskjellige ting, blant annet fruktbarhet (Gen. 17,16), økonomisk vekst (24,35), politisk kontroll (24,60) og sosial viktighet (12,2; 17,16). Nasjonen av Abrahams etterkommere skal styrke, ikke svekke, de andre nasjonene som bor i vertslandet.¹⁶⁷ Abraham blir videre brukt som eksempel på hvordan man skal dele land, håndtere konflikter og være til velsignelse for andre innbyggere. Vertsfolket og Abraham lever sammen side om side, og han og hans familie er velkomne. Dette er mulig fordi Abraham gjenkjenner og respekterer den retten kanaaneerne har til sine territorier. Det handler om å skape fredfulle relasjoner for å bevare freden i området.

¹⁶⁶ Skolnik, 2001: 333.

¹⁶⁷ Habel, 1995: 122.

Å lese denne passasjen med både Hannah Arendt sterke argumenter for samarbeid, og dagens situasjon i Midtøsten, i bakhodet er ganske interessant. Hvordan Abraham tegnes som den ultimate immigrant og vilkårene for nasjonen, og hvordan det fortelles om hvilken type makt han skal ha. Abraham brukes i denne ideologien som bilde på israelsfolket som sådan, og på mange måter er dette et godt bilde også på Arendt synspunkter. Spesielt interessant i Arendt-sammenheng er det at makten Abraham får tildelt skal sørge for økonomisk vekst, politisk kontroll og sosial velferd, samt at Abrahams etterkommere skal styrke, ikke svekke, de andre nasjonene som bor i landet.

Selv om ikke Hannah Arendt selv eksplisitt bruker religiøse skrifter eller tradisjoner som inspirasjon til sine skrifter, finnes det mange likheter. Jeg skal ikke påstå at religiøs tro og tradisjon spiller en stor rolle for henne. Men jeg vil påpeke at hun var bevisst sitt jødiske opphav, og hvilken kontekst hun hadde vokst opp i. Jeg tror at spesielt immigrantideologien ville appellert positivt til henne, men dens fokus på relasjoner og respekt for befolkningen som allerede bor i landet. Jeg mener at man kan trekke mange paralleller mellom immigrantideologien og 1800-tallets kibbutzbevegelse. Fokuset ligger på gode relasjoner og godt samarbeid mellom immigrantene i landet og befolkningen som allerede bor der. Her er det lett å se likhetstrekk med jødene og palestinerne, som tidlig på 1800-tallet nettopp levde slik. Som jeg tidligere har skrevet samarbeidet jødene og palestinerne på flere områder, og var ofte gjester i hverandres hjem. Jødene hadde tilsynelatende heller ingen vanskeligheter med å låne klær, mat og dialekt fra sine palestinske naboer.

6.0 Konklusjon

Opprettelsen av staten Israel var et stort gjennombrudd for den politiske sionismen. Kanskje var det også det største som hadde skjedd jødedommen i moderne tid. For Palestina og palestinerne var det kanskje det verste. I lys av dagens situasjon i området, som jeg mener ikke har blitt bedre på de nesten 70 årene staten har eksistert, har det vært utrolig spennende å gjøre et studie av hva som ble sagt og tenkt før staten var et faktum. Å gjøre dette med Hannah Arendts jødiske perspektiv i bunn har også vært avgjørende. Vi hører og leser mye om situasjonen slik den er i dag, og det kan være vanskelig å danne seg et bilde av hva som er de faktiske omstendighetene. I bunn og grunn er opprettelsen av staten Israel et jødisk spørsmål, og når man hører navnet Israel vil mange tenke på jødene som en homogen gruppe. Å utforske de meningene som kanskje ikke fikk størst plass, og som vi ellers hører lite om i dag, har vært avgjørende for mitt syn på den konflikten vi nå står overfor.

6.1 *Arendts stat og hjemland vs. Meineckes staatsnation og kulturnation*

I oppgavens teoridel la jeg frem tesen om at Hannah Arendts syn på *hjemland* og *stat* kan leses inn i den klassiske, statsvitenskapelige terminologien om *staatsnation* og *kulturnation*. Jeg påsto at det ville være fruktbart å undersøke hvor vidt vi kan plassere Arendts hjemland innenfor kulturnation og Arendts stat innenfor staatsnation.

Etter arbeidet med tematikken i lys av flere av Arendts skrifter om tema, vil jeg nå påstå at hun ikke passer inn i begrepene. Jeg vil si at slik Hannah Arendt ser på den jødisk staten er en blanding av staatsnation og kulturnation. Den suverene jødiske statens som staatsnation ligger i at den skal bestå av et politisk myndige folk og ha sitt utgangspunkt i at den er en statsborgerlige nasjon. Den er også en aktiv og selvstyrende enhet, som kjennetegnes av medborgerskap og bevisst tilhørighet. Hun var opptatt hvilken politisk form det nye Palestina ville få, og fremhevet betydningen av rettferdig politisk styring. Men samtidig bærer den suverene jødiske staten preg av å være en kulturnation. Den henter sin legitimitet i den etniske gruppe og den etnisk-kulturelle nasjon. Jødene som immigrerte til Palestina var ingen homogen etnisk-kulturell gruppe, de kom fra hele verden. Men de utgjør en nasjon

fordi de er en folkegruppe med felles kulturelle kjennetegn. Øyvind Østerud påpeker at folk som danner en nasjon i denne betydningen av ordet, er bundet sammen av etnisk identitet, felles historie, religion, språk eller andre samlende kulturtrekk.¹⁶⁸

Nettopp dette er grunnen til at Hannah Arendts definisjon på hjemland ikke passer inn i nasjonsforskningens kulturnation-begrep. Da skulle Palestina vært et land der befolkningen var bundet sammen av etnisk identitet, felles historie, religion og språk. Først og fremst handler dette om at jødene og palestinerne har forskjellig historie, religion og språk. Vi har allerede sett at samarbeid mellom de to folkene, på tvers av ulikhetene, er det Arendt setter høyest. En nasjonsdefinisjon som fremholder samlende kulturtrekk passer dermed ikke som hjemland i denne sammenhengen. Det er også en annen grunn til at man ikke kan sette likhetstegn mellom hjemland og kulturnation, i denne oppgaven. Hvis Arendts hjemland skulle vært en ren kulturnation måtte også jødene seg i mellom hatt samme etniske identitet, felles historie, religion og språk. Felles religion kan man si at de hadde, men det var ikke alle som var like opptatt av den, og flere av jødene som immigrerte til Palestina var sekulære. Når det gjelder felles etnisk identitet, så vil nok mange av dem si at de hadde det, da veldig mange europeiske jøder hadde en viss form for jødisk identitet. Men vi må ikke glemme at de kom fra veldig mange forskjellige land, først og fremst fra Øst-Europa, men også fra hele verden. Flere av dem var også godt integrert i sine opprinnelige land, men immigrerte på grunn av 2.verdenskrig forferdelige utfall. Dette vil igjen si at selv om de innerst inne var jøder, bar de preg av de landene de hadde vokst opp i. Det samme gjelder egentlig historie – de var selvsagt en del av den jødiske historie, men de va også en del av den franske, tyske og engelske. De snakket heller ikke samme språk, selv om flere mestret jiddisk. Her kunne man selvsagt valgt å argumentere for at det faktisk fantes en viss form for likhet blant de immigrerte jødene, og ikke sett på at det fantes store individuelle forskjeller. Men jeg mener at det for oppgavens del er mest interessant å se på de forskjellene som faktiske forelå, da jeg mener at dette stemmer bedre overens med Hannah Arendts syn på hjemland. Det er også et viktig poeng at det jødiske folket ikke var noen homogen gruppe, noe Arendt i seg selv er et bilde på.

¹⁶⁸ Østerud, 1994: 17.

Hvis Hannah Arendts stat er en blanding av staatsnation og kulturnation, kan hjemland plasseres i den tredje måten å definere nasjon på, som jeg gjorde rede for i teoridelen: "en folkegruppe som anser seg selv som en nasjon, eller oppfattes slik av andre, *er* en nasjon"¹⁶⁹. Østerud skriver at utgangspunktet for denne oppfatningen er verken etniske, språklige eller religiøse. Slike kulturgrupper er heller ikke geografisk samlet og enerådende innenfor statlige grenser.¹⁷⁰ Dette ligner mer på hvordan jødene som folk var, noe også Arendt er opptatt av. Hun snakker ofte om at jødene er *et* folk på tvers av landegrenser. Denne definisjonens styrke, i denne sammenhengen, er at den tar høyde for at det finnes andre enn denne ene folkegruppen på stedet.

Når det gjelder hennes syn på hjemland syns jeg at Østerud setter ord på hva som ligger i begrepet hjemland når han fremhever nødvendigheten av at vi ser etter et fruktbart nasjonsbegrep. Han skriver at dette nasjonsbegrepet skal ha en subjektiv kjerne, men at det subjektive innslaget – solidaritet, fellesskap og oppslutning – ikke er tilfeldig. Han påpeker at dette er betinget av samhandling, kommunikasjon og et minimum av gjensidig forståelse. Slik kan samarbeid om beslutningsregler, kompromisser og fellesløsninger oppstå. Dette forutsetter en viss gjensidig tillit, og det er denne grunnleggende solidariteten som er nasjonsbegrepets kjerne.¹⁷¹

Slik jeg ser det er dette det som ligger Arendts syn på hjemland nærmest. Her legges nasjonens grunnlag på solidaritet, fellesskap og samhandling. Det er dette Hannah Arendt ønsker seg i det hun gjentatte ganger kaller for det jødiske hjemland. Østeruds nasjonsforståelse her tar høyde for at det i en nasjon vil være mennesker av forskjellig bakgrunn og med forskjellige mål. For å få en slik nasjon til å fungere må man inngå kompromiss, og gjennom samhandling komme fram til det alternativet for nasjonen som er det beste under omstendighetene. Det er dette Arendt forfekter når hun skriver om et Palestina med lokal regjering, og felles jødisk-palestinske kommunestyre. Hun sier at selv om man danner en felles regjering for to ganske forskjellige folk, unngår man den trøblete majoritet-minoritet konstellasjonen – som per definisjon er uløselig. Hun sier videre at en

¹⁶⁹ Østerud, 1994: 18.

¹⁷⁰ Østerud, 1994: 18.

¹⁷¹ Østerud, 1994: 22.

forent struktur må hvile på de jødisk-palestinske kommunestyrene, noe som igjen vil bety at konflikten skal kunne løses på det laveste nivå – nærhet og nabofellesskap.

Med dette i bakhodet vil jeg påstå at Arendt kommer med noe nytt når hun lanserer sine begrep om *hjemland* og *stat*. Den klassiske nasjonsforståelsen, statsnation og kulturnation, klarer ikke å fange opp de aspektene hun legger i sine begrep. De handler om noe mer enn hva de klassiske begrepene handler om. Jeg vil på mange måter si at det handler om mennesker. Det handler om at man ikke kan definere en nasjon ut fra noen universelle begreper. Nasjonen må defineres av de menneskene som anser seg som en del av nasjonen. Hannah Arendt snakker sjelden om nasjoner og grupperinger. Alle hennes argumenter for og mot hjemland og stat kan alltid kokes ned til menneskene som skal bo og/eller allerede bor der. Hvordan et jødisk hjemland skal se ut må alltid defineres ut fra menneskene som skal kalle det for sitt hjem.

6.2 Et jødisk hjemland?

Hannah Arendt og hennes meningsfeller gjorde, etter min mening, det de kunne for å endre på prinsippene for staten. De ønsket å ta det palestinske spørsmålet på alvor. Hadde de klart å gjøre dette, og dermed skapt en bi-nasjonal stat, tror jeg at situasjonen hadde sett helt annerledes ut.

For den som prøver å forstå opprettelsen av staten Israel og konflikten som fulgte er det nødvendig å forstå "Det palestinske spørsmålet". Jeg mener at det er helt avgjørende å kunne sette seg inn i hvordan det var for befolkningen i Palestina. På samme måte som det er viktig å evne å sette seg inn i bakgrunnen for jødernes ønske om et land. Her synes jeg selv at Hannah Arendt er unik. Hun møter situasjonen med et helt annet fokus enn de polariserte sidene. Hun evner å holde sammen det jødiske ønsket om en stat og det palestinske ønsket om å få bli værende i det landet de har vokst opp i og hadde et sterkt forhold til. Begge sider er fullstendig forståelig, og det gjør bare Arendts synspunkter viktigere.

Hannah Arendt bør etter min mening beundres for sitt forsøk på å påvirke sionistbevegelsen innenfra. Selv om hun til slutt ikke hadde noen som helst påvirkningskraft fortsatte hun å håndheve relasjoner og samarbeid. Hun kom med flere konkrete forslag som etter min mening kunne hatt en positiv innvirkning på situasjonen i området. Ved å vektlegge viktigheten av hjemland foran stat satte hun menneskene i Palestina først, både palestinerne og jødene. Ved å retorisk argumentere for hjemland håndhever hun også rettighetene til hele befolkningen, ikke bare jødene. En jødisk stat vil alltid favorisere de som er av jødisk opprinnelse, mens det å se på Palestina som jødene hjemland vil gi hele Palestinas befolkning like status, slik jeg ser det.

Jeg har stilt meg to viktige spørsmål i denne avhandlingen: det første handler om hvordan hun ser for seg det jødiske *hjemland*. Det andre er om det faktisk er mulig å skape et slikt hjemland som hun forespeiler, uten å gjøre det til stat?

Om Arendt bruker termen hjemland kun som retorisk virkemiddel for å trekke en linje mellom seg og nasjonalstaten er vanskelig å si helt sikkert, men jeg vil våge å påstå at dette ikke er tilfelle. Jeg tror at hun faktisk mener at de prinsippene hun legger frem er best for flest. Det som er interessant med Arendt er måten hun klarer å holde sammen at hun ønsker at Palestina skal være jødene hjemland, samt håndhever palestinernes rettigheter. Man kan beundre henne for at hun så samarbeid som nøkkelen til fred i området. Dette kommer tydeligst frem i hennes forslag om en felles jødisk-palestinske kommunestyre. Hun sier selv at dette er det eneste realistiske politiske tiltaket som kan lede til politisk frigjøring av Palestina.¹⁷² Problemet er at Hannah Arendt (og for så vidt Judah Magnes m.fl.) aldri fikk nok påvirkningskraft til at vi kan vite om det de foreslo var en faktisk mulighet. Man selvsagt debatterer fram og tilbake hvorvidt dette faktisk hadde vært mulig, men har jeg dessverre ikke mulighet til å gjøre i denne oppgaven.

Man kan videre kritisere hennes fokus på hjemland for å være en utopisk idé, uten rot i virkeligheten. Slik situasjon og forholdet mellom jødene og palestinerne var mot slutten av 1940-tallet, er jeg usikker på om genuint samarbeid hadde vært mulig. Forholdet de to folkene i mellom var kanskje på sitt dårligste rett i forkant av opprettelsen av Israel, mai

¹⁷² Arendt, 1948: 401.

1948. Mye av grunnen til dette var den massive, jødiske immigrasjonsbølgen, som følger av at Storbritannia hadde åpnet Palestinas grenser for jødisk immigrasjon. Jeg vil påstå at her ble mye av grunnlaget for samarbeid ødelagt.

Som et tankekors kan vi minnes Østeruds ord om nasjonal identitet fra teoridelen. Han sier at når krisesituasjoner oppstår, for eksempel krig, fremmed invasjon, økonomisk sammenbrudd og kulturelle trusler, øker gjerne det nasjonale selvforsvar. Dette skaper bevissthet rundt hvor man hører til. Gjennom felles trusler utenfra blir betydningen av et nasjonalt *vi* gjerne større¹⁷³. Jeg tror mye av polariseringen mellom de to folkene kan ses i sammenheng med det Østerud sier her. Jødene fikk økt nasjonal identitet som følger av 2.verdenskrig. Palestinerne fikk økt nasjonal identitet som følger av den massive jødiske immigrasjonen.

6.3 Autoriteter

Å lese Hannah Arendts tanker om hjemland og stat opp mot disse tre utvalgte autoritetene har vært viktig for forståelsen av oppgaven. Det har på den ene siden vært viktig å se at hun ikke var alene om å mene dette. På den andre siden har det utvidet min forståelse av Hannah Arendt som filosof og jøde. Å bruke sionismen og Judah Magnes som autoriteter har vært med på å plassere Arendt i en kontekst. Å utforske om det finnes en link til religiøs tradisjon har vært viktig fordi hun bærer preg av å være jøde under 2.verdenskrig, selv om hun ikke anser seg selv som noen religiøs jøde.

Som jeg har påpekt flere ganger henter Hannah Arendt inspirasjon og autoritet fra flere andre, og jeg vil igjen først og fremst trekke fram sionismen. Det er fullt mulig å hente inspirasjon fra organisasjoner og mennesker man ikke er helt enige med. Det som er spennende med Arendt og sionismen er at hun ikke er fullstendig uenig i målet om en jødisk stat. Hun er uenig i hvordan staten skal se ut. Jeg tror ikke man fullt ut kan forstå Hannah Arendts ståsted uten å først vite noe om sionismen. Sionismen preget henne i stor grad, og det er en grunn til at hun aldri helt brøt med dem. Jeg tror mye av grunnen til det ligger i aliyah-arbeidet, og hennes tilsynelatende urokkelige tro på jødernes rett til å bosette seg i

¹⁷³ Østerud, 1994: 26.

Palestina. Desto mer spennende er det jo at hun i så stor grad tok avstand fra sionismens overordnede mål. På mange måter kan man si at hun var for middelet, men mot målet. Uansett så må vi kunne si at sionismen er en autoritet for Arendt i den grad den var med på å forme hennes egne meninger om jødernes hjemland.

Den kanskje største autoriteten når det gjelder dette spørsmålet var nok Judah Magnes, vil jeg si. Her fant Hannah Arendt en person som i veldig stor grad mente det samme som henne. I form av å være president ved Hebrew University hadde han nok også noe større påvirkningskraft enn henne, selv om den ikke var så veldig stor. Selv om Arendt var opptatt av politikk, og spesielt hvilken politisk form Palestina skulle ha, var hun ingen aktiv politiker i seg selv. Men Bernstein påpeker at i kort periode rett før opprettelsen av Israel var hun veldig aktiv i en av Magnes' støttegrupper i USA, og at dette var den perioden i hennes liv hvor hun var mest politisk aktiv.¹⁷⁴ Magnes ønsket også henne som formann i en politisk komité i USA som skulle representere lhud, hvorpå hun skal ha svart ham: "I lack quite a number of qualities a good chairman must have"¹⁷⁵. Da Magnes døde oktober 1948 publiserte Arendt artikkelen "Peace and Armistice in the Near East" hvor hun skrev:

This paper was written in 1948 upon the suggestion of Judah L. Magnes, the late President of the Hebrew University in Jerusalem, who from the close of World War 1 to the day of his death in October, 1948, had been the outstanding Jewish spokesman for Arab-Jewish understanding in Palestine. It is dedicated to his memory.¹⁷⁶

Aller tydeligst kommer hennes respekt for ham frem i et brev hun skrev til Karl Jaspers rett etter Magnes død (brevet er datert 31.10.48). Her beskriver hun Magnes som en person som ikke kan erstattes. Han var en uvanlig miks av amerikansk sunn fornuft og integritet med en genuin, halv-religiøs jødisk lidenskap for rettferdighet. Hun skriver videre at han hadde personlig innflytelse på folk han møtte, samt en viss form for autoritet både blant jøder og palestinere.¹⁷⁷

¹⁷⁴ Bernstein, 1996: 110.

¹⁷⁵ Bernstein, 1996: 119.

¹⁷⁶ Bernstein, 1996: 121.

¹⁷⁷ Bernstein, 1996: 122.

Brevet til Jaspers forteller tydelig om en Arendt som var påvirket av Magnes død. Ikke bare hadde hun mistet en meningsfelle, hun mistet en person som også i stor grad formet henne politisk.

Religiøs tradisjon og teologi var et spennende kapittel å skrive fordi det ikke finnes noen konkret og eksplisitt link. Allikevel finnes det slående likheter mellom immigrantideologien og Hannah Arendts synspunkter. Slik sionismen i stor grad brukte bibelen som skjøtet som beviste deres rett til bosetning i Palestina, kan vi med rette ha stort utbytte av å lese mer landteologi opp mot mer politiske og filosofiske tekster. Jeg mener ikke dermed at vi skal bruke bibeltekstene som argumentasjon til en hver tid, men jeg mener at den kan bringe interessante synspunkter på banen. Arbeidet med Hannah Arendt opp mot immigrantideologien har vært veldig interessant, nettopp fordi det finnes så mange likheter som stadig glemmes.

Jeg tror vi kan lære mye av Hannah Arendts måte å snakke om situasjonen i Midtøsten på. I vår dagligtale flyter gjerne begrepene over i hverandre, og det er ikke alltid vi reflekterer over hva vi selv legger i begrepene. Ved å skille stat og hjemland systematisk slik hun gjør, og være bevisste på hva vi legger i hvilket begrep, kan vi få en mer ryddig samtale. Et annet viktig aspekt som jeg mener vi kan lære mye om hos Arendt er at vi må bli flinkere til å snakke om menneskene. Ved å snakke om Israel og Palestina, eller jødene og palestinerne, skaper vi unødvendige polariseringer. Polarisingen vi så på 40-tallet fikk i stor grad feste fordi jødene og palestinerne selv var med å skape den. Da uroen var på sitt verste handlet det for dem om gruppetilhørighet. Vi kan kanskje ikke gjøre så mye med den faktiske polarisingen vi ser i dag, men vi kan gjøre noe med det positive eller negative vi forbinder med begrepene. Det viktigste jeg tror man kan lære av denne oppgaven handler om nettopp dette. Det fantes (og finnes) mange forskjellige meninger og holdninger til opprettelsen av en jødisk stat, både blant jødene og blant palestinerne. Jeg tenker at det i stor grad handler om å se etter likhetene hos disse to semittiske folkene, som begge har et så sterkt forhold til det samme land. Å plassere disse gruppene i hver sin bås gagnar ingen – det vil bare skape problemer for en forståelse av helheten.

7.0 Kilder og litteratur

7.1 Primærkilder

Arendt, Hannah "The minority question" (1940) i *The Jewish Writings*, redigert av Kohn, Jerome & Feldman, Ron H. New York; Schocken Books, 2007.

Arendt, Hannah "The crises of Zionism" (1942) i *The Jewish Writings*, redigert av Kohn, Jerome & Feldman, Ron H. New York; Schocken Books, 2007.

Arendt, Hannah "Can the Jewish-Arab question be solved?" (1943) i *The Jewish Writings*, redigert av Kohn, Jerome & Feldman, Ron H. New York; Schocken Books, 2007.

Arendt, Hannah "New proposals for a Jewish-Arab understanding" (1944) i *The Jewish Writings*, redigert av Kohn, Jerome & Feldman, Ron H. New York; Schocken Books, 2007.

Arendt, Hannah "Achieving Agreement between peoples in the Near East – a basis for Jewish politics" (1945) i *The Jewish Writings*, redigert av Kohn, Jerome & Feldman, Ron H. New York; Schocken Books, 2007.

Arendt, Hannah "Zionism Reconsidered" (1944) i *The Jewish Writings*, redigert av Kohn, Jerome & Feldman, Ron H. New York; Schocken Books, 2007.

Arendt, Hannah "The Jewish State: Fifty years after, where have Herzl's politics led?" (1946) i *The Jewish Writings*, redigert av Kohn, Jerome & Feldman, Ron H. New York; Schocken Books, 2007.

Arendt, Hannah "How to save the Jewish Homeland" (1948) i *The Jewish Writings*, redigert av Kohn, Jerome & Feldman, Ron H. New York; Schocken Books, 2007.

Arendt, Hannah "Peace and armistice in the Near East" (1950) i *The Jewish Writings*, redigert av Kohn, Jerome & Feldman, Ron H. New York; Schocken Books, 2007.

Arendt, Hannah *The Origin of Totalitarianism*, (1951) New York; Schocken Books, 2004.

7.2 Sekundærlitteratur

Annroth, Thomas *Israel, en fantastisk historie – Jødernes og Israels historie i moderne tid*, England; Cox & Wyman Ltd. 1992.

Banik, Vibeke Kieding *Neste år i Jerusalem? Sionisme blant de norske jødene i mellomkrigstiden*, Oslo; HL-senteret, 2007.

Bentwich, Norman *Judah L. Magnes – A Biography of the first Chancellor and first President of the Hebrew University of Jerusalem*, London; East and West Library, 1949.

Bernstein, Richard J. *Hannah Arendt and the Jewish Questions*, Cambridge; Polity Press, 1996.

Bibel 2011, Oslo; Bibelselskapet, 2011.

Breuggemann, Walter *The Land – Place as Gift, Promise and Challenge in Biblical Faith*, Minneapolis; Fortress Press, 2002.

Chapman, Colin *Whose Promised land? The continuing crisis over Israel and Palestine*, Michigan; Baker Books, 2002.

Davies, W.D. *The Gospel and the Land – Early Christianity and Jewish Territorial Doctrine*, Sheffield, England; Sheffield Academic Press, 1994.

Gorny, Yosef "Thoughts on Zionism as a Utopian Ideology" hentet fra *Modern Zionism Vol. 18*, Oxford University Press, 1998.

Habel, Norman C. *The Land is Mine – Six Biblical Land Ideologies*, Minneapolis; Fortress Press, 1995.

Harket, Håkon *Jødestaten – Historien om en moderne idé*, Oslo; Universitetsforlaget, 2001.

Hoffmann, Lawrence A. *The Land of Israel – Jewish Perspectives*, Notre Dame, Indiana; University of Notre Dame Press, 1986.

Holm, Johan I. *Jødeland – Streiftog i Israels historie*, Birkeland; Forlaget Exodus, 1997.

Kohn, Jerome & Feldman, Ron H. *The Jewish Writings – Hannah Arendt*, New York; Schocken Books, 2007.

Laqueur, Walter "The Unseen Question" i *The Zionist Movement in Palestine and World Politics, 1880-1918*, redigert av Levin, N. Gordon Jr. Lexington; D.C. Heath and Company, 1974.

Marchadour, Alain & Neuhaus, David *The Land, the Bible, and History*, New York; Fordham University Press, 2007.

Ben-Shmuel, Ambreen Tour "An Overview of the Israeli-Palestinian Conflict" i *The Land Cries Out – Theology of the land in the Israeli-Palestinian Context*, redigert av Munayer, Salim & Loden, Lisa, Eugene, Oregon; Cascade Books, 2012.

Neusner, Jacob *The Life of Torah – Readings in the Jewish Religious Experience*, California; Dickenson Publishing Company Inc. 1974.

Sachar, Howard M. *A History of Israel – from the rise of zionism to our time*, New York; Alfred A. Knopf Inc, 1996.

Sand, Shlomo *The Invention of the Land of Israel – From Holy Land to Homeland*, London-New York; Verso, 2012.

Skolnik, Fred "The State of Israel (1948-2000)" i *A History of Israel and the Holy Land*, redigert av Avi-Yonah, Michael, New York; The Continuum Publishing Group Inc, 2001.

Østerud, Øyvind *Hva er nasjonalisme?* Oslo; Universitetsforlaget, 1994.

Øverenget, Einar *Hannah Arendt*, Oslo; Universitetsforlaget, 2008.

7.3 Oppslagsverk

Goplen, Ådne. (2012, 3. desember). Kibbutz. I Store norske leksikon. Hentet 3. juni 2015 fra <https://snl.no/kibbutz>.

Pogrom. (2009, 14. februar). I Store norske leksikon. Hentet 11. juni 2015 fra <https://snl.no/pogrom>.

7.4 Elektroniske kilder

"The declaration of the establishment of the state of Israel" (1948, 14. mai), hentet fra *Israel Ministry of Foreign Affairs*;
<http://www.mfa.gov.il/mfa/foreignpolicy/peace/guide/pages/declaration%20of%20establishment%20of%20state%20of%20israel.aspx> (sett 11.06.15)